

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇOK SESLİ MEKANSAL PRATİKLERDE KATILIMCILIĞIN ROLÜ:
KUZGUNCUK VE YEDİKULE BOSTANLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burçin Fatma TUNÇ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

MAYIS 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇOK SESLİ MEKANSAL PRATİKLERDE KATILIMCILIĞIN ROLÜ:
KUZGUNCUK VE YEDİKULE BOSTANLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Burçin Fatma TUNÇ
(502121142)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Funda UZ

MAYIS 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502121142 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Burçin Fatma TUNÇ** ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **“ÇOK SESLİ MEKANSAL PRATİKLERDE KATILIMCILIĞIN ROLÜ: KUZGUNCUK VE YEDİKULE BOSTANLARI”** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Funda UZ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Hüseyin KAHVECİOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. A. Erdem ERBAŞ
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Teslim Tarihi : **4 Mayıs 2015**
Savunma Tarihi : **27 Mayıs 2015**

ÖNSÖZ

Tezimin oluşumu sırasında, mimarlık lisans eğitiminin ardından her fiziksel ortama mimarlık gözlüğü ile bakma ihtiyacımı törpüleyen ve diğer aktörleri de görebilmemi sağlayan bu verimli süreç mimarı ve mimarlığı var edenin yine bu aktörler olduğunu anlamamda etkili olmuştur.

Çalışma ve araştırmalarım sırasında bana yol gösteren, ürettiği sorularla zihnimin açılmasını ve isteğimin şekillenmesini sağlayan, devam edemeyeceğimi düşündüğüm anda verdiği motivasyon ile şevk ve heyecanla dolarak yeniden yola koyulmamı sağlayan Doç. Dr. Funda UZ'a, Kuzguncuk Bostanı ile ilgili birikimlerini benimle paylaşmaktan çekinmeyen Berna DÜNDARALP, Boğaçhan DÜNDARALP ve Tülay ATABEY ONAT'a, etkinlikleri sayesinde Yedikule Bostanları'nı daha iyi anlamama fırsat veren Yiğit OZAR'a, tezimin inşası sırasında ürettiklerime dair yorumlarıyla özeleştiri yapabilmemi sağlayan Irmak ILDIR'a, manevi destekleri ile beni başarıya ulaştıran sevgili ANNEM'e ve BABAM'a teşekkür ediyorum.

Mayıs 2015

Burçin Fatma Tunç
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Mimarlık Edimi	1
1.2 Çalışmanın Yöntemi.....	3
2. KATILIMCI SÜREÇ.....	5
2.1 Katılımın Siyasi Tarihi	5
2.2 Katılımcılık Türleri	8
2.2.1 Sahte katılım	8
2.2.1.1 Yatıştırıcı katılım	8
2.2.2 Kısmi katılım.....	10
2.2.3 Dönüştürülebilir katılım	10
2.2.4 Tam (demokratik) katılım	11
2.2.5 Çapraz katılım	12
2.2.5.1 Çatışmalı katılım	12
2.3 Katılımcı Sürecin Aktörleri	13
2.3.1 Mimar	13
2.3.2 Kullanıcı-işveren	14
2.3.3 Uzman kullanıcı – kullanıcı uzman	15
2.3.4 Siyasi otorite	15
2.3.5 Medya.....	16
3. KATILIMCILIK – KAMUSAL MEKAN İLİŞKİSİ	19
3.1 Kamusal Mekan Tarifi.....	19
3.2 Özne – Nesne İlişkisi.....	21
3.3 Kamusal Mekandaki Özne: Kullanıcı	23
3.4 Kamusal Mekan Türleri	24
3.4.1 Ucu açık mekan.....	24
3.4.1.1 Ucu açık mekanın anlamı.....	25
3.4.2 Dönüşen mekan.....	26
3.4.3 Bulanık mekan	27
3.4.4 Bindirilmiş mekan.....	28
3.4.5 Bulunmuş mekan.....	30
3.4.6 Gevşek mekan	31
4. GEVŞEK MEKANDAKİ KATILIMCI KULLANICI	33
4.1 Gevşek Mekanın Fiziksel Özellikleri	33
4.2 Avantaj ve Dezavantajları	35

4.3 Gevşeklik Organizasyonu.....	38
5. İSTANBUL ÜZERİNDEN BİR KATILIMCILIK OKUMASI.....	39
5.1 Kuzguncuk Bostanı	40
5.2 Yedikule Bostanı	48
6. BULGULAR	55
7. SONUÇ	57
KAYNAKLAR.....	65
EKLER.....	69
ÖZGEÇMİŞ.....	83

KISALTMALAR

U	: Uzman
K	: Katılımcı
S	: Siyasi İktidar
M	: Medya
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
YBKG	: Yedikule Bostanları Koruma Girişimi

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 6.1 : Bulgular	55
Çizelge 7.1 : Kuzguncuk ve Yedikule Bostan süreçleri	62

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1 : Modern öncesinden modern sonrasına mimarın rolü	3
Şekil 2.1 : Sahte katılım.....	8
Şekil 2.2 : Katılım merdiveni	9
Şekil 2.3 : Kısmi katılım.....	10
Şekil 2.4 : Dönüştürülebilir katılım	11
Şekil 2.5 : Tam (demokratik) katılım	12
Şekil 2.6 : Çatışmalı katılım.	13
Şekil 5.1 : Kuzguncuk bostanı.	43

ÇOK SESLİ MEKANSAL PRATİKLERDE KATILIMCILIĞIN ROLÜ: KUZGUNCUK VE YEDİKULE BOSTANLARI

ÖZET

Mimari tasarım süreçlerini yalnızca, aldığı eğitim nedeni ile tasarım yetkinliğine sahip olduğu düşünülen aktör, yani mimar üzerinden okumak ne kadar doğru olabilir?

Alejandro Aravena'nın Şili'de gerçekleştirdiği Elemental Projesi'nin akılda uyandırdığı bu sorunun ardından, tasarım sürecinde bu süreci yürüten aktörlerden hangisinin ne tür bir pozisyonu olduğunu sorgulamak üzere çıkılan yolculukta; tasarımcı rolündeki mimar ile bu süreçte bir o kadar aktif olan kullanıcı ve aktivasyonun sınırlarını tanımlayan siyasi güç üzerinden bir katılımcılık okuması yapılmıştır.

Bu okuma sırasında çok sesli mekan niteliğindeki kamusal mekanlar ve kamusal mekanların kullanıcı ile kurduğu ilişki üzerinden tarifleniş biçimlerini izlek edinen bir yöntem önerisi getirilmiştir. Mekanın kamusal niteliklerine göre değişen katılımcılık anlayışı, kullanıcı rolünün mekandaki etkinliğini belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Tezin kavramsal çerçevesini karşılaştırmalı yönetime dayalı bir araştırma sistemi oluşturmaktadır. Durkheim'in dolaylı deneyim olarak da bahsettiği bu yönetime göre aynı olayın zaman içinde ve farklı yerlerdeki durumu karşılaştırılarak incelenmektedir.

Yapılan çalışma kapsamında çok sesli mekan olarak nitelendirilen, çeşitli özellikleri bakımından benzerlikler gösterdiği düşünülen İstanbul'un iki bostanı üzerinden karşılaştırmalı katılımcılık okuması yapılmıştır. Bu benzer nitelikler tespit edilirken iki kavramsal süreci tanımlayan katılımcılık ve kamusalıktan faydalanılarak karşılaştırmanın altlığı hazırlanmıştır.

Barındırdığı kamusalılık ve katılımcılık niteliği ile gevşek kamusal mekan olarak tanımlanabilecek Kuzguncuk Bostanı ve onunla benzer nitelikler göstermesine rağmen bu özelliklere sahip olmayan Yedikule Bostanı, konunun tüm aktörleri ile ele alınarak tartışıldığı örneklerdir. Mimarlık ürünü olan sonucun oluşum süreciyle var olan ve süreci besleyen aktörlerin sayısı ile zenginleşen bu iki bostan, iki farklı varoluş mücadelesi vermektedir.

İstanbul içinde önemli ve değerli fiziksel koşullara sahip olan bostanlar birer rant kaynağı haline gelmiştir. Siyasi iktidarın maddi çıkarları doğrultusunda biçimlendirmeye çalıştığı bostanların kurtarılma süreçleri, bu kamusal alanları benimseyen kullanıcılar ile mümkündür.

Bu çalışmada katılımcılığın kamusal mekanı üreten, türeten, besleyen ve yaşatan hayati kavramlardan biri olduğu vurgulanmıştır. Gerçek bir çok sesli mekansal pratik örneği olan ve verdiği mücadele ile önemli kazanımlar elde eden Kuzguncuk Bostanı'nın, başta Yedikule Bostanları olmak üzere benzer vakalar için cesaretlendirici yaklaşımı ile örnek olması amaçlanmaktadır.

THE ROLE OF PARTICIPATION IN POLYPHONIC SPACES: KUZGUNCUK AND YEDİKULE ORCHARDS

SUMMARY

Would it be true to read architectural design process through the architects just because of their competence about design?

According to this question which awakens in mind as a result of Alejandro Aravena's project Elemental in Chile, it is possible to investigate the main actors of design process. Architect as a conductor of the mechanism, user as an active member of the design and the political power as a limit identifier.

The aim of the study is to formulate an approach to participation that moves beyond the token involvement of users towards a more transformative model. Public space, as a polyphonic space, identifies the boundaries of user participation according to the degree of its looseness.

The story of participation runs parallel to that of democracy. The soothing Hellenic etymology of democracy *the people's rule* is disturbed by undercurrents of power, manipulation and disenfranchisement. These undercurrents are equally true in participation. It can be surprising, therefore, that the term participation is so willingly, and uncritically, accepted as being for the common good. It is the unequivocal acceptance of participation as a better way of doing things that is both its strength and its weakness. The strength in so much as it encourages all parties to engage in it, its weakness in so much as this engagement can be uncritical, and thus oblivious as to how to act in the face of the dangerous undercurrents.

Participation presents a threat to normative architectural values. Once this threat identified, it is possible to overcome it and see participation not as a challenge to architecture, but as an opportunity to reformulate, and thus resuscitate, architectural practice.

Instead of seeing participation as the move towards the establishment of common sense, it may be better to posit it in terms of making best sense. The philosopher Charles Taylor argues that best sense aims at 'not an absolute best but a partial best, the more realistic orientation about the good, but also allows us to best understand and make sense of the actions of others.' The idea of making best sense thus acknowledges three things;

1-no one perfect solution exists

2-others are involved in the process, it is not the work of the lone intellect or expert

3-architecture is open to forces beyond the direct control of the architect.

An independently organized participative process does not always tend to achieve agreement with all participants, but it should also retain the possibility of being in conflict with the organized nature of 'normal' politics.

Not all participative processes are liberating experiences. Participation is not a liberating technique in itself. Control can be exerted through participative approaches as well, and this is one of the problems with compulsory participative programs.

Participation types can be listed from less libertarian to the most libertarian as:

Pseudo participation that covers techniques used to persuade employees to accept the decisions that have already been made' It may be argued that much of what passes for participation in architecture fits well into the category of pseudo-participation.

Partial participation when there is not equal power in how the decision is made: 'the final power to decide rests with one party only' Partial participation still assumes that the final power resides with the person with most knowledge, in this case the architect. This may be a realistic analysis of architectural participation, but not one to aspire to if one believes that the goal of participation is the empowerment of the citizen user and not of the expert.

One of the problems identified in transformative participation is that the channels of communication between the expert and the non-expert are not transparent, and so participation remains dominated by the experts who initiate the communication on their own terms, circumscribing the process through professionally coded drawings and language. The challenge, therefore, is how to move architectural participation from pseudo to the transformative.

The issues that transformative participation brings forward actually present an opportunity, not a threat; an opportunity to reconsider what is often taken for granted in architectural practice.

In Gillian Rose's phrase, 'the architect is demoted; the people do not accede to power'. This indicates that transformative participation cannot be achieved through the disavowal of expert knowledge. Nor is the solution to make the architect's knowledge more accountable by making it more transparent. Instead a move towards transformative participation demands a reformulation of expert knowledge and the way it may be enacted.

Participation is a catalyst for new ways of looking at architectural practice, exposing the limits of normative architectural methods.

The very act of storytelling, an act that presumes in its interlocutor an equality of intelligence rather than an inequality of knowledge, posits equality, just as the act of explication posits inequality. The authoritative positivist explanation of the expert is replaced by the suggestive and imaginative storyline of the potential dweller. Too often hope is associated with unachievable utopias, and participation is founded on idealistic notions of consensus; stories avoid such delusion whilst at the same time not shutting down possibilities and opportunities. The role of the architect becomes that of understanding and drawing out the spatial implications of the urban storytelling.

Full participation where each individual member of a decision making body has equal power to determine the outcome of the decisions. Full participation is an ideal, but an impossible one to achieve in architecture. It depends on each party being in possession of the requisite knowledge and in there being transparent channels of communication. Neither of these pertains in architecture, where the expert knowledge of the participant user remain on different levels, and where the lines of communication are compromised by conventions and authority.

Transversal participation which transverses different social strata, which is neither hierarchical (vertical) nor symptomatic (horizontal) and generates unexpected and continually evolving reactions.

Kuzguncuk and Yedikule Orchards ,that takes place in İstanbul Turkey, are the cases about discussing participatory design process with all actors in loose space. Orchards which turned into the source of government annuities in Istanbul are fighting against political power for their public future. The only liberation depends on the public participation as participation means creating space for liberal speech.

From the example of Kuzguncuk It can be said that the architect as expert-citizen/citizen-expert may be able to engage more actively with the context and concerns of the user, true participation demands that the process is two way that the user should have the opportunity to actively transform the knowledge of the architect. What is necessary is for the architect to acknowledge the potentially transformative status of the users' knowledge and to provide channels through which it might be articulated. The architect as citizen-expert needs to listen to, draw out and be transformed by the knowledge of the user as expert-citizen.

This study emphasizes participation as inventor, developer and the propagator of loose space. Kuzguncuk Orchard ,with its position of being real polyphonic space, showed what can be done with the power of participation in public space. It is expected in this thesis to encourage people about handling with Yedikule Orchard and other similar cases.

1. GİRİŞ

1.1 Mimarlık Edimi

Modern öncesi dönemde nesneleşen mimar, özneleşen mimarlık yapma bilgisi sınırlarına hapsolür ve herhangi biri olarak tanımlanır. Mimarlık tarihinin modern öncesi dönemlerine gidildiğinde; oluşturulan mimarlık ürünlerini belirli kalıplar üzerinden ait oldukları kategori içerisinde değerlendirmek mümkündür. Ancak modernizm bu tür sınıflandırmalara müsait olmayan bir yapı teşkil eder.

Tarihsel kırılmalara sahne olan mimarlık süreci Alberti'ye kadar, mimarlık bilgisi üretimi ile kendi alanının gerçeklerini tanımlayan bir toplumsal kurumdur. Bu kurumun nitelendirdiği kategoriye tanımlayan geleneksel grup sadece yapma bilgisi, praksişi içerir. Mimarlığı ürün olarak ele almaktan öteye gidemeyen bir düşünce sistemi hakimdir. Mimarlık yalnızca ortaya konan yapıyla açıklanabilir.

Bu durum modern öncesi dünyada normatif sistem kavramını ortaya çıkarmıştır. Tasarımcı, bu sistemler aracılığıyla her yeni sürece sıfırdan başlamak yerine mevcut eylem ve düşünce kalıplarını kullanır. Durum karşısında kendi tavrını üretmez. Her yeni soru, daha üretilmeden cevaplanmıştır aslında. Bu örgü içinde, oluşturulamayan meçhulü aramak anlamsızdır. Sistemin meşruiyet kazandırdığı her sorunun bir yanıtı vardır. Bu nitelikte olmayan bir sorunun sorulmasına ise formül izin vermez.

Normatif sistemlerin bağlayıcılıkları, o döneme ait tüm insanları kendilerine katılmaya zorunlu kılar. İkna edici güçleri oldukça yüksek olan bu sistemler, bu özellikleri sebebiyle muhaliflerden arınmış durumdadırlar.

Mevcut kabuller, 15. yy'dan itibaren zamanla sarsılmaya başlar. Böylece, toplum içerisinde sorgulanmadan kabullenilmiş aksiyom niteliğindeki mimarlık yapma bilgisi, aklın hakimiyetine girdiği yeni bir süreci başlatır. Herkesin doğruluğuna inandığı premodern reel mimarlık bilgisi yerini, yazılı metin haline getirilmiş ve gerekçeleri titizlikle saptanmış, doğruluğu ise ikna edicilik kapasitesine göre belirlenen söyleme bırakır. Modernizmle birlikte ortaya çıkan mimar-düşünür, kuram üzerinden söylemler üretmeye başlar.

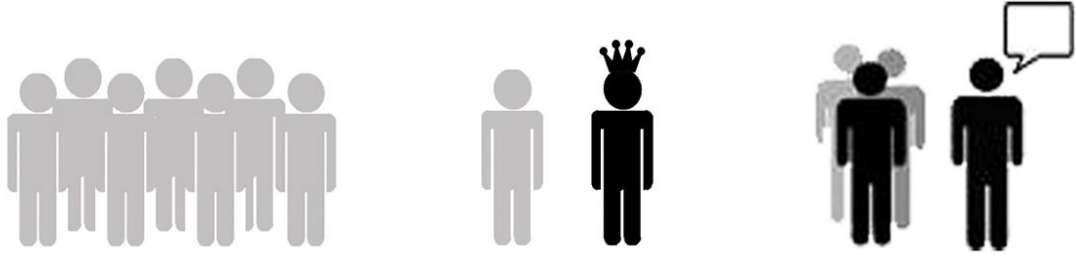
Aydınlanma çağı ile oluşan epistemolojik başkalaşım sonucu üretilen paradigmalara dayanan ürünler, aslında tasarlanmadan önce icat edilmiştir. Gerçeği toplumsal kabuller üzerinden değerlendiren modern öncesi dünya, 17. yy'dan itibaren gerçeği sayısal, rasyonel ve soyut ilkeler sistemi içerisinde tanımlamaya başlar.

Her zaman düşen bir şey vardır: bir elma, kar, bir kız; (ama) düşme yalnızca somut biçimde olgu olarak mevcuttur, ve her düşüş farklıdır. (...) hiçbir düşüş diğerine benzemez, her biri bir olgudur (Aicher, 1994) Oysa, Galilei hepsi birbirinden farklı bu sayısız düşme olayının yerine, gerçekte değil, sadece bilimsel soyutlama düzleminde var olan serbest düşme kavramını getirecektir. Modern düşünce kavramı bu soyutlama ile ortaya çıkar (Tanyeli, 1999).

Modernizmden bahsedebilmek için, mimarlığın genel tarihsel süreci içinde onun konumlandığı alanın sınırlarını keşfedebilmek ve bu sınırların başlangıcı olduğunu düşündürebilecek bir referans noktası belirleyebilmek gerekir. Endüstri Devrimi'nin modernizme bir mihenk noktası teşkil edebilmesi, mimarlığın tarihsel evriminde yadsınamaz ve belirgin oranda bir dönüm noktası olmasından kaynaklanmaktadır. Endüstrileşme gibi bir dış etmenle değişime uğrayan mimarlık, sorunlarını kendi bilgisi dahilinde çözmeye olanak tanıdığı miktarda anlam kazanır.

Mimarlık dünyasındaki önemli referans noktalarından biri, praksisin geçirdiği değişimle sınırlı olmayıp, epistemolojik bir değişim yani mimarlığın bilgi alanının yeniden biçimlenmesi olarak da düşünülebilir. Bu sebeple modernizmi, özgün olmayı giderip, özgün olana dönüştüren olarak tanımlamak doğru değildir. 18. yy. öncesinde mimari olgular çözüm bekleyen sorunlar olarak nitelendirilmeyen, 'onun üzerine' değil 'onun için' düşünülen bir durum olduğu için modern öncesi dönemde yanlış mimarlık kavramı söz konusu olmamıştır.

Postmodern döneme geçişle birlikte 'öteki'nin tasarıma katılımı gerçekleşir. Postmodern anlayışta ortak özellikler yoktur. Bu nedenle idealizm, materyalizm, pragmatizm gibi bir izm, felsefi bir teori değildir. İzmlerde olduğu gibi temel ilkeleri olmaması nedeniyle en iyi ifadesi postmodern durum olarak nitelendirilebilir (Şekil 1.1).



Şekil 1.1 : Modern öncesinden modern sonrasına mimarın rolü

Habermas öznellik, Nietzsche'nin us eleştirisi, güç kuramı gibi kavramların modernizmin içinde olduğunu ve bunları onaylayan, kendine mal eden postmodernizmin modernizmin bir devamı olduğunu belirtir (Habermas, 1997).

Bu süreç, yaşadığı kırılmalarla modern öncesi-modern ve postmodern dönemde farklı tarzlarda ele alınan mimarlık pratiğinin iki farklı durumu üzerinde durmaktadır. Bunlar; mimarlığın özne olduğu durum ve nesne olduğu durum olarak tanımlanabilir. Mimarlığın özne olduğu düşünce mimarlığın toplumsal bir faaliyet süreci olarak gerçekleşmesini sağlayan unsurları kapsar. Mimarlığın nesne haline gelmesinde ise koşullar ne olursa olsun tek amaç vardır; mimarlığı icra etmek.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Tezin kavramsal çerçevesini karşılaştırmalı yönetime dayalı bir araştırma sistemi oluşturmaktadır. Durkheim'in dolaylı deneyim olarak da bahsettiği bu yönetime göre aynı olayın zaman içinde ve farklı yerlerdeki durumu karşılaştırılarak incelenmektedir.

Yapılan çalışma kapsamında çok sesli mekan olarak nitelendirilen, çeşitli özellikleri bakımından benzerlikler gösterdiği düşünülen İstanbul'un iki bostanı üzerinden karşılaştırmalı katılımcılık okuması yapılmıştır. Bu benzer nitelikler tespit edilirken iki kavramsal süreçten faydalanılarak karşılaştırmanın altlığı hazırlanmıştır.

Bunlardan ilki olan katılımcılık meselesi içeriği ve türleri ile irdelenerek sahte katılımdan çatışmalı katılıma varan ağın karşılıkları düşünülmüştür. İncelenecek mekanların hangi katılımcı zemine oturduğunu irdelemeyi sağlayacak bu aşama ile katılımı gerçekleştirecek aktörler üzerinden katılımcılığın şiddeti belirlenmiştir.

İkinci kavramı tanımlayan kamusal mekan meselesi, araştırma konusu olan çok sesliliğin en rahat incelenebileceği mekan türü olarak görülmüştür. Kamusal mekan

ve türlerinin aktörlerinin mekana katılım derecesine göre sınıflandırılmasının ardından mevcut varoluş mücadeleleri ile gündemde olan İstanbul Bostanları'ndan Kuzguncuk ve Yedikule Bostanları, takılan bu gözlüklerle ele alınmıştır.

Çalışmanın deneyim ortamını belirli dönemlerde gündeme gelen ve son yıllarda üzerindeki baskılar iyice artan İstanbul Bostanları'ndan Kuzguncuk ve Yedikule Bostanları oluşturmaktadır. Karşılaştırmalı yöntem mekanları olarak Kuzguncuk ve Yedikule Bostanları'nın seçilme sebebi, benzer kamusal niteliklere sahip olan bu iki bostanda süregelen farklı katılımcı süreçleri gözler önüne sererek bundan sonraki benzer durumlar için yol haritası oluşturmaktır. Yapılan çalışmada bir mimari tasarım problemi olan katılım meselesinde mimarın rolü de incelenmekte ancak ön plana çıkarılmadan çok sesliliği sağlayan herhangi bir aktör olarak düşünülmektedir.

2. KATILIMCI SÜREÇ

2.1 Katılımın Siyasi Tarihi

Katılım, bir grup veya topluluğun herhangi bir olguyla ya da süreçle ilgili olarak karar alma sürecinin bir yöntemi, düzenleyici temel ilkelerinden bir tanesidir. Gündelik yaşantımızda, özellikle son dönemlerde yerleşen ve siyasal anlamda bir sürecin meşruluğunun ölçütü olarak katılımcılık, tarihi olarak insan topluluğunun karmaşık sosyal ilişkiler geliştirmesiyle beraber başlamıştır.

Tarihte devletin olmadığı ilkel topluluklarda dahi katılımın örnekleri gözlemlenebilir. Afrika'da çeşitli ilkel topluluklar üzerinde gözlemlerini aktaran Paula Brown, bu topluluklarda tanrısal güçlere sahip olan şeflere rağmen gelenek, töre ve adetlerin uygulanmasında belirgin bir katılımın var olduğunu belirtir (Brown). Öte yandan, siyasal anlamda katılım için toplumun belli başlı kurumlarının oluşması ve bu kurumlarla ilgili kavramların ortaya çıkışı gereklidir.

Bu kurumlardan ilki için devlet kavramını ele almak gerekir. Andrew Heywood'a göre devlet; kurumların toplamını ifade eden, belirli bir bölgedeki egemenliği anlatan, belirli bir felsefi dayanağı olan ve bir baskı aygıtı olabilecek bir kurumdur. Bu kurumun veya aygıtın çoğulcu, patriyarkal, Marksist, Leviathan yorumlanışları olmakla birlikte, esas olarak kurumun veya aygıtın bir toplumda herhangi bir tarih kesiti içerisinde egemen olabilmesi için belirli bir bölgede hâkimiyet kurmuş olması, egemen olduğu toplum üzerinde anlaşılabilir bir halde bulunması, bir arada tutucu ve meşru bir konumda olması gerekir (Heywood, 2002). Bu konumu sağlayacak şeylerden biri ise katılım düzeyidir.

Devletin ilk gelişkin örneklerinin gözlendiği Antik Yunan, Roma ve Çin'de siyasal süreçlerde katılımcılığın temeli oluşturulmuştur. 'Halkın yönetimi' olarak bilinen ve Yunanca demos ve kratos kelimelerinden türeyen siyasal rejim, özgür yurttaşların doğrudan bir biçimde kendilerini temsil etmesini temel almıştır (Wilson, 2006). Burada özgür yurttaşlar Atina ve çevre bölgelerinde doğmuş olan mülk sahibi erkek

yurttaşları kapsamaktadır (Rabb, 2003) Buradaki tabloda katılımcılık dolayimsız bir biçimde gerçekleşirken, toplumun önemli bir kısmı katılımın dışında bırakılmaktadır.

Siyasi katılımın düzeyinin düşük olduğu, toprak sahipleri ve din adamları ile sınırlı, Ortaçağ'da Atina ve Roma'da ön plana çıkan doğrudan temsil düzeyi daha düşük hale gelmiştir. Bu dönemde devlet daha âdem-i merkeziyetçi olurken, yönetim mekanizmaları daha kapalı bir hal almıştır. Bununla birlikte Aydınlanma 'nın Avrupa'da yaygınlaşması, kapitalist toplumun merkantalist bir aşama içinde sermayeyi biriktirmesi ve bu sermayenin yeni teknik ile üretimi donatması siyasi karar alma süreçlerinde daha katılımcı bir dönemi açmıştır.

Bu dönemde temel olarak iktidar mekanizması değişirken, iktidarın kaynağı doğa ve toplum yasaları olarak görülmeye başlanır. İki yüzyıl boyunca, 16. ve 18.yüzyıllar arası, süren uzlaşma arayışı yerini yeni tür bir yönetim mekanizmasını doğurur. Bu doğuşun sancıları güçlü olurken, 1789 Fransız Devrimi siyasi katılımın yaygınlaşmasının ilk adımı olur. Nitekim doğa ve toplum yasalarını merkeze alan akılcı bir toplumun dayanağını oluşturan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde 'halk egemendir' ifadesi ile bu yeni toplumun seçimlere dayanan bir konsensüs üzerinde yükseleceğini göstermektedir (Robespierre, 2008)

Mevcut yapının daha geniş bir katılımı zorunlu hale getirişi; hem insan yaşantısındaki önemli değişimlerin, hem de bu değişimin doğurduğu daha karmaşık toplumsal yapının sonucudur. Hızlı bir toplumsal dönüşümün yaşandığı 19.yüzyılda siyasi süreçlerin farklı düzeylerde katılımcılığı zorunlu hale getirmesi kaçınılmaz olmuştur. Ancak bu durum sanılanın aksine doğrusal bir gelişim evresi içerisinde değil, farklı toplumsal katmanların ve kesimlerin birbiriyle olan ilişkilene biçimleri, kurdukları ağ ve zor-rıza ilişkilerinin yeniden üretimi ile bağlantılı bir gelişim evresine sahiptir. Buradaki tüm etmenler birer maliyete sahiptir ve bu maliyetler toplumsal olguların ortaya çıkışına sebebiyet vermektedir (Wright, 2014)

19.yüzyılın mevcut toplumsal yapısı siyasi katılım süreçlerinde çatışmalı bir maliyet doğururken, ortaya katılım süreçlerinin farklı toplumsal katmanları içerecek isteklerini çıkarmıştır. Özellikle Batı Avrupa ve Amerika'da gelişen sanayi toplumu içinde işçilerin olduğu geniş bir toplumsal katman siyasi süreçler içerisinde kendi çıkarları doğrultusunda bir konumlanış almayı isterler. Bu dönemin temel özelliği geçmiş toplumun siyasal rejimi olan monarşik düzenler ile cumhuriyetçilik

arasındaki gerilimdir. Elbette bunun sonucu olarak bu dönemde meşruti rejimler öne çıkmış, siyasi süreçlerde karar alma mekanizmalarına seçim halkası eklenmiştir.

Seçimlerin genel olarak iktidarın özel olarak ise siyasi alanın temel meşruiyet kaynağı haline gelişiyle birlikte ‘genel oy’ istemi yaygınlaşmış ve buna bağlı siyasi partilerin kurulması teşvik edilmiştir. Sanayi toplumlarında ‘bilimsel sosyalizm’ akımı kendine liberal ve muhafazakar siyasi partilerin yanında yer bulurken, bu akımın 19.yüzyıldaki temsilcisi sosyal demokrasi haline gelmiştir. Öte yandan genel oy hakkı istemi toplumsal çatışmanın üst düzeye çıktığı dönemeçlerle birlikte rıza ve zor ilişkilerinin bir biçimi olarak genel kabul görmüştür.

20.yüzyılın başlangıcı ile 19.yüzyılın temel sorunu olan genel oy hakkı tüm toplumsal kesimler için hızla uygulanan bir ilke haline gelir. 20.yüzyılda ise katılımcılığın daha geniş kesimler içinde yaygınlaşması iki kırılma ile ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki 1917 Ekim Devrimi, ikincisi ise İkinci Dünya Savaşı’nın sona erişidir. İlk kırılma yeni tip bir siyasal örgütlenmeye gidilirken, katılımcılığın ilk aşaması olan genel oy hakkının ilk yaygın uygulamalarından biri uygulamaya konulmuştur. Öte yandan bu dönemin hayalleri ile tutkulu gerçekler arasına büyük bir açığı meydana gelmiştir (Stites, 1989)

İkinci kırılma ise siyasi süreçlerdeki katılımcılığın bugünkü görünümünü oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın bitimi ile 1948 yılında Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ve 1976 yılında ise Uluslar arası Sivil ve Politik Haklar Konvansiyonu ilan edilmiş ve bu iki bildirge ile siyasal katılımcılığın toplumsal normları bugünkü anlamıyla belirlenmiştir (Klein, 2005) Bu bildirgeler de tıpkı Ekim Devrimi’nin ardından ilan edilen Haklar Bildirgesi’nde olduğu gibi 1789’un temelleri üzerinde yükselmiş ve onu referans almıştır.

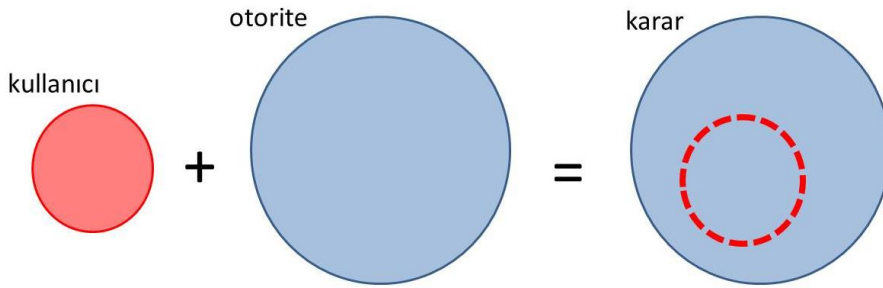
Günümüzde ise katılım süreçleri hızla gelişerek tüm toplumsal kesimleri, kadınlar, azınlıklar, farklı cinsel kimlikler vs., içerecek bir biçimde yeniden değerlendirilmekte ve kavram yeniden üretilmektedir.

2.2 Katılımcılık Türleri

2.2.1 Sahte katılım

Sürecin bir parçası olan katılımcıda, katılma hissini oluşturmaktan öteye gidemeyen sahte katılım, mimari tasarım süreçlerinde sıkça oluşan bir tablo olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her katılımcı uygulamanın, kullanıcıyı özgürleştirdiğini söylemek mümkün değildir. Kontrolün katılım kavramı üzerinden belirli iradelerce ele geçirilmesi süreci en başından törpülemektedir. Dayatmacı katılım anlayışı, karar verme mekanizmasının demokratik üst başlığını ötelemekte ve ulaşılmak istenen amaca zarar vermektedir (Şekil 2.1).

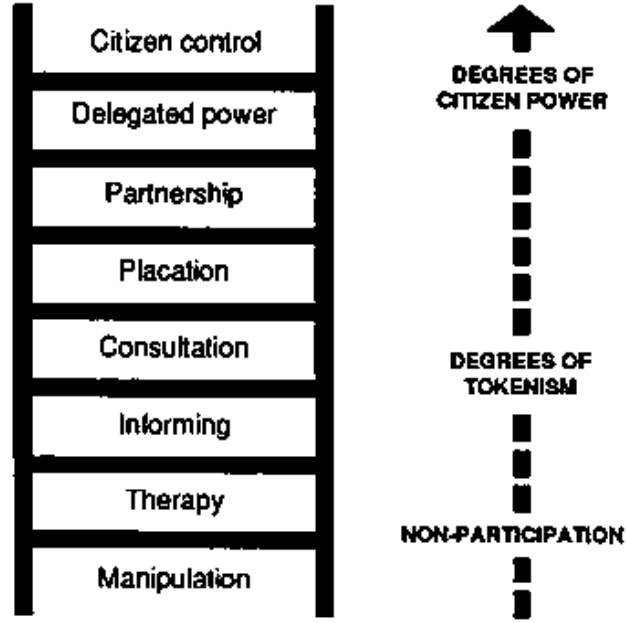


Şekil 2.1 : Sahte katılım

Yeni durumlar karşısında sürekli evrilen ve gelişen fiziksel bir varlığı tanımlayan katılımcılık, aktörlerin fikrî kolajlarıyla ortaya çıkan bir tablo çizer. Peşin hükümle alınmış kararları reddeden katılım anlayışı, biçimlendirici rol üstlenir. Ancak bu zengin yaklaşımın gerçekleşebilmesi, gerçek katılım ortamına bağlıdır.

2.2.1.1 Yatıştırıcı katılım

Katılım sözcüğü genel bir tanım olarak, her katılım sürecinin birbirinden farklı bağlam ve buna bağlı miktarda gerçekleştiğini göz ardı etmektedir. Sherry Arnstein'in 'katılım merdiveni'nde bu durum katılım derecesini belirten hiyerarşik bir düzenekle anlatılmaktadır (Arnstein, 1969). Merdivenin sonunda yönlendirme kavramı yer alırken en başında vatandaş kontrolü bulunmaktadır. Yatıştırıcılık ise hiyerarşik basamakların ortasında yer almaktadır (Şekil 2.2).



Şekil 2.2 : Katılım merdiveni

Bu sıralamada yatıştırıcılığın pozisyonunu anlayabilmek için Carole Pateman'ın standart tarifinden kopan demokratik teorisine bakmak gerekir (Pateman, 1970). Politik karar verme sürecinde bir birey olarak vatandaşın katılımda bulunması gerekliliğinden bahseden standart demokrasi anlayışının göre, bir birey olarak vatandaş topluca verilen kararlar karşısında çok daha kanaatkar olmakta ve bu durum kendi toplumlarına ait oldukları hissini yoğunlaştırmaktadır. Pateman'ın bu tanıma karşı görüşü ise yoğun toplumsal katılımın, politik sistemin durağanlığını tehdit edeceği yolundadır. Eğer katılım bu durağanlığı koruyacak miktardaysa kabul edilebilir. Bu noktada kendisini besleyen kısır bir döngü oluşturma sürecine giren katılım anlayışı, yatıştırıcı katılım ile bir oyalama ilacına dönüşür.

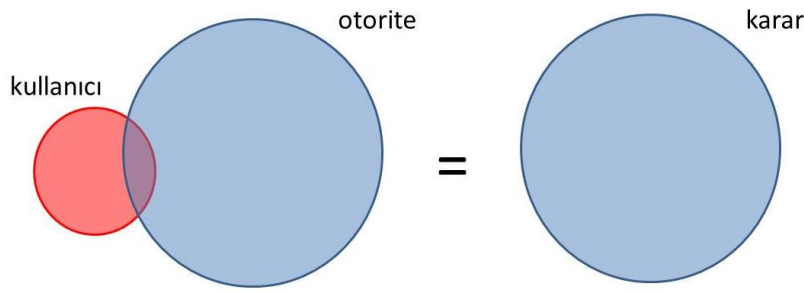
Bilinen demokrasi tanımının daha kabul edilebilir olmasına rağmen, mimari katılım süreçleri Pateman'ın demokrasi tanımını karşılamaktadır. Mimari karar verme mekenizmasının bir parçası olduğunu sanan kullanıcı aslında, önceden tahmin edilenleri tasdik eden pozisyonundadır. Bu durumu sorgulayan Henry Sanoff, katılımcının tasarım sürecini etkileme şansının varlığından bahseder. Bunun için bir yetkinlikten çok, kararı etkilediği hissine sahip olmasını öngörür (Sanoff, 1985).

Yatıştırıcı katılım ile tasarım sürecinde söz sahibi olduğuna inanan kullanıcı, katılım sözcüğü ile aldatılmakta ve zaten tasarımın ya da siyasetin ehli görülen kimselerce belirlenmiş kararı, kendi iradesi ile aldığını düşünmektedir. Gizli bir ikna sürecine

dönüşen bu durumda, katılımı kendi lehine kullanan mimar belirli durumlara karşı duran tavrı ile kullanıcıyı yönlendirmekte, planlanan sona ulaşacak şekilde eğitmektedir (Watts, 1982). Böylece önceden verilmiş kararlar yara almadan, kullanıcı kararı olarak gündeme gelmektedir.

2.2.2 Kısmi katılım

Kısmi katılım, son kararın en çok bilgi sahibi olan katılımcıya ait olduğunu varsaymakta ancak bu vasıf bir taraf tutmamakla beraber mimari katılım sürecinde genellikle mimara atfedilmektedir (Şekil 2.3).



Şekil 2.3 : Kısmi katılım

2.2.3 Dönüştürülebilir katılım

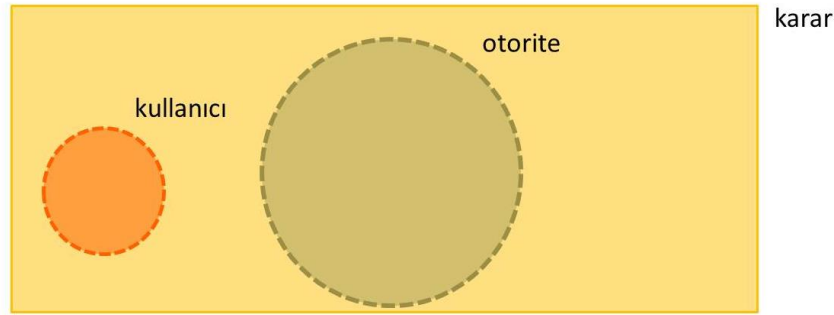
Katılım sürecinde karşılaşılan önemli problemlerden biri de uzman ve uzman olmayan arasındaki iletişim yollarının yeterince açık olmamasıdır. Süreci kendi çizim ve sunum teknikleri ile kendi dilinde anlatan uzman, sürece hükmeden taraf olmayı ve kullanıcı tarafından yeterince anlaşılamayan dozda iletişim kurmaya çalışmayı sürdürür.

1970’lerde ortaya çıkan tasarım yöntemleri hareketi ile bilgisayar programları, teorik yaklaşımlar ve sözlü aktarım arasında bir birliğe gidilmeye çalışıldı. Katılımın bir parçası olan tüm taraflarca kabul edilen tasarım sürecindeki belirsizliğin, bilgisayar kullanımı ile şeffaflaşarak uzman olmayanın da anlayabileceği bir söylem biçimine dönüşeceği görüşü benimsendi.

Tasarım sürecini daha açık hale getirmek için kullanılan bilgisayarlar, daha çok katılımcının sürece dahil olmasını sağlamaktadır. Binaların geleneksel anlamda gerçekleşen tasarım süreçlerine dahil olamayan kullanıcılar, bilgisayar destekli iletişim araçları sayesinde daha ilgili birer katılımcı haline gelebilirler (Cross, 1977)

Ancak günümüze ulaşıldığında 1970’lerde bilgisayar teknolojisi ile aşılabileceği düşünülen bu sorunsalın hala devam ettiğini gözlemlemek mümkündür. İdealize edilmiş dünyaya olan inanç ve bağlılığını sürdüren tasarımcı, Vitruvius’un kullanışlılık-sağlamlık-güzellik üçlemesiyle yoluna devam etmektedir. Ancak bu idealler dünyası gerçek dünya ile buluştuğunda problemler baş göstermektedir. Bu durumda Rem Koolhaas’ın da kaçınılmaz son olarak tanımladığı hayal kırıklığı yaşanır. Koolhaas’a göre uygulamanın aşamaları gurur, şüphe ve hayal kırıklığıdır.

Katılım, tasarımcının sürecin sonunda yüzleşeceği ve belki de yüzleşmekten mümkün olduğunca kaçınacağı gerçekleri sürecin başına çekerek tasarımcıyı duyacağı şüphe ile baş başa bırakır. Çözüm tasarımcının bilgisini şeffaflaştırarak tarif edilir hale getirmek olmadığı gibi, uzman bilgisini kenara itmek de dönüştürülebilir katılım sürecinin başarılacağı anlamına gelmez (Şekil 2.4). Uzman (mimar) bilgisini yeniden formüle etmek ve onu kamulaştırmanın yollarını aramak gerekir.

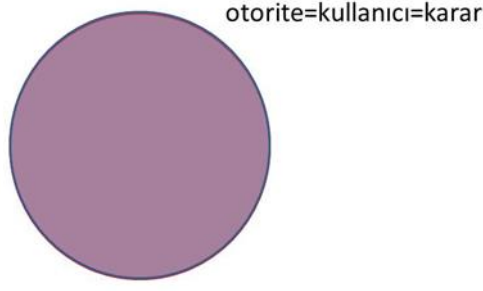


Şekil 2.4 : Dönüştürülebilir katılım

2.2.4 Tam (demokratik) katılım

Karar verme sürecindeki tüm aktörlerin eşit güç ve niteliklere sahip olduğu durumu tarifleyen tam katılım, optimumu belirleyen ideal bir katılım biçimi olmakla birlikte fiziksel dünyada karşılığı zor bulunan bir aralığı tanımlar.

Tüm aktörlerin gerek ve yeter düzeyde bilgi sahibi olmasını gerektiren tam katılım, tüm iletişim yollarındaki şeffaflığı da ilke edinir (Şekil 2.5).



Şekil 2.5 : Tam (demokratik) katılım

2.2.5 Çapraz katılım

Katılımcı programların mevcut iskeletlerinin çoğunlukla aynı hiyerarşik düzende gitmesi, katılımcı süreç adı altındaki çalışmaların benzer sonuçlar vermesine yol açmaktadır. Farklı sosyal tabakaları bir araya getiren çapraz katılım, hiyerarşik (düşey) ya da semptomatik (yatay) dizilimi reddederek umulmayan ve sürekli evrilen bir süreç sunar.

Bu durumun mimari tasarım süreçlerindeki karşılığı, çözülmesi gereken bir organizasyon problemi olarak ortaya çıkar. Özgürce tasarlanan katılımcı modeller her zaman, tüm katılımcıların onayladığı durumlar olmak zorunda değildir. Katılımcı mekanlar, söz söyleme işini özgürleştirerek katılım ifadesini yeniden üretir. Katı katılım süreçleri sonucu da kısıtlarken, esnek koşullar mekanı ve tartışmayı açmakta ve rahatlatmaktadır.

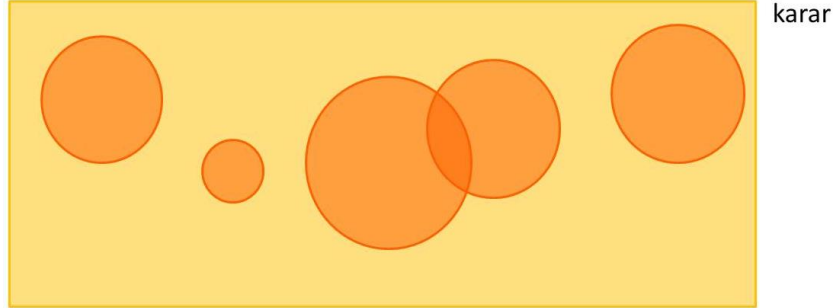
2.2.5.1 Çatışmalı katılım

Etkileşimde artış anlamına gelen çatışmalı katılım, süreçte etkinliğini ve aktörler arasındaki rolünü ortaya koymak isteyen aktif kullanıcıların oluşturduğu mikro-siyasal bir pratik oluşturur. Gerçek katılım aslında bir çatışmayı tarifler.

Yaratılan çatışma ile mekanda oluşan rahatsızlık kullanıcıyı alternatif imkan arayışına sürükler. Bu arayış sonucunda kendi bağlamına ait izleri de beraberinde getirerek ürettiği imkanlarla mekanı yeniden tanımlayan her yeni kullanıcı ile artan olasılıklar tek bir güç unsuruna dayalı otoriter mekan kurgusunun önüne geçmektedir.

Chantal Mouffe'nin agonizm anlayışından yola çıkılarak ulaşılan hasımların dost-düşman ilişkisi üzerinden yapılan demokrasi tanımına göre demokratik tartışma herkesin kabul edeceği tek rasyonel çözüme ulaşmak için kafa kafaya vermek değil,

hasımların karşı karşıya gelmesidir (Mouffe, 1999). Bu şekilde gerçek birer aktör haline gelen kullanıcı, siyasi otorite ve uzman güçlü bir çözüm üretebilmek için elbirliği yerine işbirliğine başvuracak, diğer sesleri kabullenmeseler de dinleyerek çok daha iyisini keşfedebilmeye çabalayacaktır (Şekil 2.6).



Şekil 2.6 : Çatışmalı katılım

Chantal Mouffe'nin de belirttiği gibi, demokratik ilkeler üzerinde bir mutabakata elbette ki ihtiyaç vardır, ama bu ilkelerin yorumları konusunda üretken bir anlaşmazlık da olmalıdır (Ranciere, 2006)

Şimdi soru şudur: Mutabakat ya da 'iyilik yapmak'la değil, belli bir doğrultuda pratiği şekillendirmeye çalışırken sorular sormakla ilgilenen aktif bir fail rolünden taviz vermeden verili bir ortam ya da duruma katılmak nasıl mümkün olabilir? (Miessen, 2013).

Bu sorunun yanıtını 'yapısal şiddet' diye bilinen kavramı geliştiren Galtung'dan almak doğru olabilir. Ona göre çatışma provokasyon aracı olarak görülmez; yeni anlamlar ve pratikler üreten, üretken ve işleyişsel değişim aracı olan, aynı zamanda işleyişsel çıkar çarpışması üzerinden değişim yaratan bir fikir olarak değerlendirilir (Miessen, 2013).

2.3 Katılımcı Sürecin Aktörleri

2.3.1 Mimar

Mimar en önemli kültür aktarıcısıdır. Yaptıkları günlük yaşamdan başlayarak tüm toplum yaşamını etkiler. Onun için de, tüm çağların deneyimleri, birikimleri, kazanımları birbirine ulanmış olarak ama en çağdaş biçimde yansımalıdır (Bektaş, 2012).

Günümüz koşullarında birey olmaktan uzaklaşarak bir topluluk ya da grubu simgeleyen mimari işlevler sosyal bir aktör olan mimarı, katılımcı süreci destekleyen bir bağlaç pozisyonuna sokmaktadır. Kullanıcı ve siyasi otoriteyi medyayı kullanarak buluşturmak ve kullandığı araçtaki yetkinliği oranında diğer aktörler tarafından anlaşılabilir olmak gibi bir pozisyona bürünen mimar özne nesne gelgiti arasında salınarak mimarlık pozisyonunu icra etmektedir.

Mimar yok, mimarlar var. Özneler var. Adlarını koymamız gereken insanlar var. Hepsi birden mimar olarak adlandırılan, belirli ortak davranışlarda bulunan, belirli siyasal tavırlar ortaya koyan, blok halinde düşünen, sanki tarihin elinde bir araçmış gibi tarihin buyurduğu biçimde mekanı düzenleyen, yukarıdan birisi tarafından, bir yüce güç tarafından yönlendirilen bir muhayyel grup bence yok. (Tanyeli, 2007)

Sonunda mimarlık ürününün yaratılmasına varılan yol, kullanıcının gereksiniminden başlar. Gereksinimin belirip, kesinleşmesinden sonra ona bir karşılık aranması doğal (Bektaş, 1983).

Kullanıcı ihtiyacının belirmesiyle başlayan süreç mimarın orkestra şefliği doğrultusunda ilgili aktörlerin gerekli noktalarda devreye girmesiyle işlerlik kazanır. Mimarlık olarak tanımlanan mimari katılım süreci ürününe ulaşılan kadar katedilen mesafeyi kültürel zenginlik, oluşan güven ve aidiyet hissi, görsel iyileşme, vatandaşlık bilinci, memnuniyet, gelecek umudu ve mülkiyet duygusu taçlandırır.

2.3.2 Kullanıcı - işveren

‘Kullanıcı’ ifadesini kullanan Lefebvre bu tariflemeye, fonksiyonelliği açısından nesne ve mimari yönlendiriciliği açısından özne olma halini anlatmaktadır. (Lefebvre, 1991b)

Kullanıcı olma bilinci uzmanın izin verdiği oranda gelişen bir durum olarak tanımlanabilir. Bu izne tabi olma hali, birer aktör olan kullanıcı ve uzmanın iletişimleri oranında artar ya da azalır. Mekanın kullanıcısı olan birey, kendi mekanını ürettiği oranda aktif özne hissini tadar.

Bir taraftan zaman zaman siyasi otoriteyi de temsil eden işveren ihtiyacını tanımlayabildiği oranda sürecin bir parçası haline gelir.

Kullanıcı, gereksinimini ortaya koyabilmesi, çözüm isteyebilmesi olasılığınca programın saptanmasına katılabilecektir. Daha önce de belirttiğim gibi, politik güç olunmadan, toplum içinde işveren durumuna gelebilmenin pek olasılığı yok (Bektaş, 1983).

2.3.3 Uzman kullanıcı – kullanıcı uzman

Uzman rolündeki bilgi sahibi mimar, katılımcı süreci inşa eden ve sürecin ana hatlarını belirleyen taraftır. Problemin belirlenerek öne sürülmesi, çeşitli aracı yöntemlerle kullanıcıya aktarılması ve çözüm üretilmesi ancak mimarın iletişimdeki bilgeliği oranında esneyen bir çerçeve sunmaktadır. Bu durum uzman olan mimarın, kullanıcı olarak tanımlanabilecek, bir ya da daha fazla ortak amaç etrafında toplanan bireye karşı güç unsuru olarak konumlanan karşıt taraf olarak algılanmasına yol açmaktadır.

Bu nitelik farkından doğan güç unsurunu dengeleri değiştirerek yeniden yorumlamak isteyen bir grup aktivist, 1970’lerde yaptıkları çalışma ile otoriteyi temsil eden mimarı teknik destek veren kullanıcı pozisyonuna çekmeyi denemiştir (Crawford, 1991). Bu süreçte Foucault’nun bilgi güctür ilkesini bir tarafa bırakan mimarın, uzman vasfından arınma çabası, sıradan bir kullanıcı olarak çözüm arayışını beslemediği gibi çözüm bekleyen kullanıcıların da iş başına geçerek verimli bir sonuç elde etmesini sağlamamıştır.

Katılımcı sürecin aktörlerinden biri olan uzman(mimar) bilgisini tanımamak katılımı pekiştirmemektedir. Problem ve kullanıcı arasında bir bağlaç görevi gören uzman, mekandaki problemi tanımlayarak uzman kullanıcılık vasfının gereğini yerine getiren bireyler ve problemin bağlamı ile aktivist bir ilişki kurmayı başarabilmelidir. Uzman, kullanıcı bilgisini tanıdığı ve saygı gösterdiği oranda kullanıcıya kendi bilgisini ifade edebilme imkanı bulur (Pateman, 1970). Kullanıcı bilgisindeki potansiyeli keşfeden ve problemi çözümlerken bu bilgiyi tercüman olarak kullanan uzman, katılımcı sürecin gereklerinden birini yerine getirmiş olur.

2.3.4 Siyasi otorite

Siyasi otoritenin belirleyiciliği ve bir aktör olarak toplumda bulunuşu çağlar boyunca kendini göstermiştir. Öte yandan belirlenim ve egemenlik ilişkilerinden öte, somut

toplumsal yapının inşa edildiği yapıyı da ifade eden siyasi otorite, kararların alınıp verildiği ve uygulanmaya konulduğu yerdir. Siyasi otoritenin cisimleştiği iktidar mekanizmasında bir dizi onay ve zor mekanizmasının da gelişmiş olması gerekmektedir.

Çağımızın en önemli onay mekanizmasını içeren kamuoyu, aynı zamanda toplumsal iktidarın icrası açısından normatif olarak kabul görmüş aleniyet açısından bir tür eleştirel makam olarak görülür (Habermas, 1991). Elbette bununla birlikte toplumsal iktidarın bir türü olarak siyasi otorite onay, baskı mekanizmalarıyla birlikte en önemli kısım olarak şekillendirme ve biçimlenme özelliği taşır. Bu anlamıyla Gramsciye anlamıyla siyasi otoritenin hegemonik bir yapısı bulunur (Gramsci, 2009).

Ancak tek başına siyasi otoritenin bir aktör olarak hegemonik yapısı bir anlam ifade etmez. Belirlenim ilişkisinden daha öte siyasi otoritenin kendi bağlı olduğu toplumsal biçimlenme ve tarihsel ana göre sembolik, kültürel ve estetik değer yargılarına sahiptir. Bu anlamıyla belirlenimden uzak karşılıklı bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkilerden bir tanesi söylevi, bir diğeri ise eyleme denk düşen bir küme bütünüdür içermektedir. Bu bütünde bulunan sembolik, kültürel ve estetik değer yargıları mevcut yapının görünümünü ve siyasi otoritenin etkisini de gösterir. Dolayısıyla bir aktör olarak siyasi otorite yapının oluşturulmasında doğrudan olduğu kadar, dolayimli olarak da etkilidir.

Aktörler arasındaki ilişkide siyasi otoritenin bu konumu neticesinde bir tanesi dolaylı olmak üzere iki sonuç ortaya çıkar. Bunlardan ilki karşılıklı ilişkidir. Bu karşılıklı ilişkide toplumsal yapıdan doğan siyasi otorite ile o yapıyı oluşturan kamuoyu bulunmaktadır. Diğer sonuçta ise bu yapıdan özerk bir biçimde oluşan siyasi otorite bulunmaktadır. Bu yapının kendine özgü değer yargısı onay mekanizmalarına dayandığı kadar, yeniden üretim anlamında, zor mekanizmasına da dayanabilir.

2.3.5 Medya

Her türlü iletişim aracını tanımlayan medya ile son aktör de ifade edilmektedir. Bir katılımcı aktör olarak medya; kullanıcı, uzman ve siyasi otoriteden oluşan diğer aktörlerle kurduğu ikili ilişkilerinde her defasında farklı bir içeriğe bürünmektedir.

Kullanıcı için süreci desteklediğinin farkına varılmadan evde yapılan katılımcı sohbetler bir medya unsuru olabilmektedir.

Katılımcı süreci yönetmek isteyen uzmanın başvurduğu şenlik, atölye çalışması, el ilanı, poster, film gibi her türlü yazılı ya da görsel iletişim aracı da medya aktörünün içeriğini doldurmaktadır. Kullanıcı ile kurduğu ilişkide önemli bir bağlaç görevi gören medya katılımcılığı bu yolla besleyerek gerçek bir katılımcılık zemini hazırlar.

Belki de en çok siyasi otoritenin bir otorite ve güç unsuru olarak kullandığı medya ürünleri ise TV dizileri ve reklamlar olarak tanımlanabilir.

3. KATILIMCILIK – KAMUSAL MEKAN İLİŞKİSİ

3.1 Kamusal Mekan Tarifi

Özellikle son 20 yılda başta akademik literatür olmak üzere popüler kültürde de kendine yer bulan kamu ve kamusal kavramları öz itibarıyla insanların ortak mekan ve eylemlerini içeren bütüne ilişkin toplamı içermektedir. Kamusal bir mekân açıklığı ve aleniyeti içermekle birlikte, her insan eylemi gibi tarihsel bir çerçevede ele alınması gereklidir.

Tarihsel bağlamıyla incelendiğinde kamusal toplumsal yapının bir bütün olarak örgütlenmesinin bir biçimi olarak çıksa da, kendini gösterdiği yer olarak aydınlanmanın bir ürünü olarak meydana gelmiştir (Habermas, 1991). Habermas’a göre ortak mekan ve bu mekanın örgütlenmesinin kökleri Antik Yunan dönemine kadar uzansa da, kamusal aydınlanmanın ürünü olarak kapitalist bir toplumda ortaya çıkışının temel motivasyonu, kavramın içerdiği aleniyet kavramsallaştırmasıdır (Habermas, 1991).

Bu çerçevede incelendiğinde kamusal yeni bir karşı hegemonya projesi olarak ortaya çıkan kapitalist toplumun, devlet aygıtı ve sivil toplumu yeni baştan dizaynıdır. Buradaki dizayn ise bir mühendislik ürününden daha çok belirli tarihsel-toplumsal örgütün oluşturduğu dizgeleri içermektedir. Bu açıdan kamusal normatif içeriğiyle kapitalist toplumda yeni baştan üretilmiştir.

Kent meydanlarını oluşturan ve tarihsel çerçevede Batı’da yoğunlaşan mimari yapı öz itibarıyla böyle bir toplumsal yapının şekillenmesiyle ilintiliyken, Habermas’ın burjuva toplumuna özgü tarihsel gelişim okumasına itiraz edenler de mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında feminist ya da Marksist yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan feminist ve karşı-hegemonyacı yaklaşımlara daha yakın duran Eriksen ve Fossum’un çalışması kamusal tarihsel gelişimini farklı açıdan izlemekte ve zayıf-güçlü kamusal mekan tarifine girişmektedir. (Eriksen ve Fossum, 2002)

Tüm bu farklı okumalarda kamusal mekana dair iki başlık bulunmaktadır. Bu başlıklardan ilki kamusal mekanın siyasal açıdan düzenlenişine odaklanırken, ikincisi ise kamusal mekanın özel ya da genel bir topluluğun ortak iletişimsel ortaklığına odaklanmaktadır. Dolayısıyla ikinci nokta dolayimler yoluyla simgesel ve metaforik okumalar içerir.

Hiç kimseye ait olmayan bir kentte insanlar sürekli olarak kendilerinden, hayat hikayelerinden bir iz bırakmaya çalışır (Taşçı, 2014)

Aktif kamusal mekanlar; kamuyu tanımlayan kullanıcının sosyalleşme, dinlenme, paylaşma, pek çok olaya dahil veya şahit olma, gözlemleme ya da sadece orada olma ve bundan mutluluk duyma ihtiyacını gideren nefes alma alanlarıdır.

Günümüzde pek çok kamusal mekan mevcut potansiyelini yansıtamamaktadır. Bu duruma yol açan temel nedenlerden biri, tanımlanan mekanda nelerin yapılması gerektiğini anlatan katı kurallar sinsilesidir. Yaptırımlardan bazıları mekanda güvenliği sağlarken, aşırılığı mekanın kullanıcı tarafından reddedilerek ötelenmesine yol açmaktadır.

Pek çok fiziksel özellik de mekanın kullanıcıyı davetini ve üretkenliğini kısıtlar. Tel örgüler, bariyerler, kilitli ve kontrollü kapılar, mekanı kurgulamaya yardımcı olan donatı eksikliği gibi faktörler kullanıcıyı mekandan koparmaktadır. Önemli bir kamusal mekan olan kaldırımlar yakın çevresindeki binaların prestij kaygıları nedeni ile özelleştirilmeye çalışılmakta, adeta kullanıcıdan arındırılmaktadır.

Mekan daima çok mekandır, karşıt mekanlardır, yan yana var olan mekanlardır, farklı ilişkiler kuran mekanlardır. Özne ile nesne, insanlar ile yapıli çevreler arasındaki ilişkiler mekanların koşullarını belirler. Bu ilişkiler ve karşılıklı etkileri sosyo-mekansal inşa dediğimiz şeyi yaratır. Güç ve kudretten etkilendikleri gibi, marjinallik ve muhaliflikten de etkilenirler. Bu yüzden mekan tamamen siyasaldır (Raum, 2004).

Kamusal mekanın zamana ve mekana göre evrildiği yarı kamusal ve özel mekanlar, kamusal mekanı tanımlayan önemli başlıklardır. Mekanı kamusaldan özele bağlayan arayüz niteliğindeki yarı kamusal mekan, kamusaldan özele geçişi etkin bir biçimde bağlayabilmelidir. Ancak bu koşullar sağlandığında, hem bir uğrak niteliğindeki yarı kamusal mekan hem de birer durak olan kamusal ve özel mekanlar başarılı birer mekan niteliği kazanabilir.

3.2 Özne – Nesne İlişkisi

Varlığın meydana gelişi, varlığın yeniden üretimi ve bununla varlığa içkin olanın aktarımı felsefede belli bir sorunsal doğurmaktadır. Bu sorunsal bir ucu özneyi, diğer ucu ise nesneyi tanımlayan bir düzlemi üretmektedir. Özne ve nesne arasındaki ilişki yapı ile etkinlik, biçim ile öz arasındaki ilişkiyi de belirleyen bir kavram seti oluşturmaktadır.

Özne-nesne dikotomosi adı verilen çatışma hali bilgiye ait olan, epistemolojik, kısım ile varlığa ilişkin olan, ontolojik, kısmı içerir. Bir başka deyişle her nesnenin bir öznesi, her öznenin de bir nesnesi bulunmaktadır. Klasik felsefede bu durum Platon'da bilgi ve algı ile açıklanmaya çalışılırken (Platon, 1996), Aristoteles ise bilginin gerçeklik üzerindeki özsel hali ile ilgilenmiş ve bilginin “değişmeyen gerçeklik” olduğuna varmıştır. Aristoteles'de nesne özne tarafından ne için olduğu, bir başka deyişle tözünün ne olduğuna ilişkin kavramsallaştırma yapıldığında kavranabilir. Aristoteles'de varlık aynı zamanda bilginin de kavranışına indirgenmiştir (Aristoteles, [1997] 2005).

Bununla birlikte özne ve nesne arasındaki ilişki, tek başına bilme ve algı ile sınırlandırılmayacak bir biçimde, modern felsefede Descartes'ın kartezyen bakış açısıyla yeniden üretilmiştir. Descartes, dönemin yaygın düşüncesi olan “şüphecilğin” aksine, şüphenin kendi varlığı dışında her şey için geçerli olacağını iddia eder. Descartes'da töz, kendisi algılanan her şeyin temelinde bir özne olarak yer alan şeylere denir ve algılanan nesneler ise bu tözle birlikte var olurlar (Descartes, [1997] 2010). Descartes'in ünlü “düşünüyorum öyleyse varım” cümlesi öznenin ancak nesne ile kurduğu bağ, düşünme eyleminin gerçekleşmesi ile var olabileceğini ifade etmesi, düşünürün töze ilişkin önermelerinin daha rahat kavranmasına neden olmaktadır.

Descartes'ın ardından özne-nesne ilişkisini en kapsamlı bir biçimde ele alan Kant, “aşkınsal özne” kavramı ile özne-nesne ilişkisini başka bağlamda kurmuştur. Kant'a göre aşkınsal özne olarak ifade edilen yapının dünya ile kurduğu bağ, geliştirdiği yargılarla, kişisel tercihle, ancak nesne var olabilir (Kant, 1999).

Kant'ın bu bakışının aksine Hegel özne-nesne ilişkisini farklı bir biçimde ele alır. Hegel'de özne ve nesne birbiriyle “diyalektik” bir bağa sahip olan, belirli bir belirlenim ilişkisinden oluşur. Diğer bütün Aydınlanma felsefecilerinin aksine Hegel

özne-nesne ilişkisini belirli bütünlükle ele alır. Hegel'in "köle-efendi diyalektiğinde" ele aldığı biçimiyle özne-nesne ilişkisi dikotomiktir ve "şeyleşme" süreci içerir.

Hegel öznenin bilincini ele alırken özbilince yoğunlaşır ve özün kendi üzerine bir düşünüm içerdiğinden söz eder. Böylece Hegel tarihi incelerken Mutlak Tin kavramına ulaşır ve nesnenin kavranmasının bu biçimle birlikte var olabileceğini ifade eder. Hegel'de bu anlamıyla zamansallık önemsizdir.

Hegel'in en büyük "yadsıyıcısı" olan ve onun sistematüğini farklı bir düşünce biçimiyle sentezleyen Marx'ta ise özne ve nesne ilişkisine "uğrak" kavramı eklenir. Böylece özne tarihi olmayan, değişmeyen ve bir mutlaklığa sahip olan bir öze değil, belirgin bir uğrakta nesneyi belirleyen ve gene nesne tarafından da şekil verilen bir şeye dönüşür.

Marx bu şeyleşmeyi Alman İdeolojisi'nde şöyle açıklar: "Ortam ve koşullar insanları yarattığı kadar, insanlar da ortam ve koşulları yaratır"(Marx, 1976). Marx'ta insan olan özne nesneyi şekillendirdiği gibi, nesne ile ilişkiye giren özne de şekillenir. Marx'ta bu süreç tarihsel olarak ele alınmış ve insanın üretim süreci içinde yer aldığı toplumsal konumlanış ve bu toplumsal konumlanışların doğurduğu toplum biçimleri incelenmiştir. Marx'ta özne pratik edimler içinde nesne ile bir ilişki içine girer.

Özne-nesne ilişkisinin ele alınışını kendinden sonra gelenler açısından etkileyici bir biçimde değiştiren Marx'tan sonra bu kavranış biçimi farklı biçimlerde yeniden üretilir. Tarihsel açıdan bilimsel buluşların belirli bir paradigma tarafından üretildiğine dikkat çeken Kuhn, bu durumu yalnızca bilginin öznesinin paradigma tarafından yönetilmesi olarak değerlendirmez. Bunun yerine, paradigmanın bir dizi eylemsel gruplandırmayı yönettiğine ilişkin bir önerme ile çıkar (Kuhn, 1970). Böylece tarihsel olarak Hegel ile başlayan kırılma, yeni bir uğrakta özne-nesne ilişkisini başka biçimiyle üretmiştir. Yalnızca bilme ilişkisi değil, aynı zamanda pratik edimlerin önemi de sıkça vurgulanır hale gelmiştir.

Marx'ın özgün biçimde sürdürücülerinden olan ve Hegel düşüncesi ile Marx'ın özne-nesne dikotomisini sentezlemeye çalışan Lukacs'a göre herhangi bir tarihsel uğrakta özne, belirli bir süreç içinde bilginin hem nesnesi, hem de öznesi haline gelebilir (Lukacs, 1971). Bir başka ifadeyle Lukacs'da özne tarihin içinde nesne ile bütünleşen ve tarihin özgün bir uğrağında kendi nesnesini yaratan bir "şeyleşme"

sürecine sahiptir. Lukacs böylesi bir mutlaklığa izin verdiği için teorisi Hegelyen bir düzleme parmak basmaktadır.

Öte yandan özne-nesne ilişkisini yalnızca bir çatışma hali olarak ele almayanlar da bulunmaktadır. Özne-nesne ilişkisinin Hegel'den itibaren "belirlenim" ile açıklanmaya çalışılan bu hali, Foucault tarafından "egemenlik" ilişkisi ile olarak tanımlanır. Belirlenim belirgin bir egemenlik ilişkisine olanak tanıyor olsa da, Foucault'da yeni olan "iktidar" kavramının merkeziliğidir.

İktidar kavramı diğer tüm değerlendirmelerde ikincil bir görev ve başka dolayımın üzerinden üretilen bir kavram olarak görülmektedir. Foucault ise öznenin bir yandan üretim ve anlamlandırma ilişkisi içinde bulunurken, diğer yandan ise çok karmaşık nitelikte olarak tanımladığı iktidar ilişkisi içine girdiğini de öne sürer. Foucault bu ilişkiyi belirli bir mekan üzerinden örneklendirirken, kurumların mekansal düzenlemelerinin farklı iletişim şebekeleri tarafından üretilerek bir iktidar biçimini doğurduğunu savunur (Foucault, 2011).

Foucault merkezi önem verdiği bu sorunsalla birlikte insan toplumunun farklı edimlerinin özü ve biçiminin arka planını açıklar. Ancak bununla birlikte Foucault bu merkezi kavramsallaştırmanın edimsel karşılığını net bir biçimde açıklamaz ve kavramı sınırlı bir biçimde tanımlar.

Özne-nesne arasındaki ilişki belirli bir tarihsel uğrakta farklı ekoller tarafından, farklı açılardan yorumlanırken, merkezileştirdikleri kavramsallaştırmaları o uğrak noktasına özgü halleri ile açıklamışlardır. Bugün özne-nesne ilişkisi ise daha karmaşık ve girift bir nitelik taşımaktadır.

3.3 Kamusal Mekandaki Özne: Kullanıcı

Habermas'a göre, (1999) kamusal alanın, iletişim süreçlerinin "daha yüksek düzeydeki özneler arasılığı"nı sağlaması gerekir. çünkü, Habermasyen kamu alanı, halkın ussal, eleştirel müzakereyi amaçladığı bir kamudur (Aldridge, 1999).

Kamusal yaşamda aynı nesnenin farklı kişiler tarafından algılanması söz konusudur. Bu da konum farklılıkları ve buradan kaynaklanan perspektif çeşitliliğini ortaya koyar (Arendt, 1994). Kamusal mekanda özneleşerek aktifleşen kullanıcı her defasında yeni bir özne olarak konumlanır. Kamusal alandaki bu özneler topluluğu,

mekanın zenginleşmesini sağlar. Belirli bir tanımlar bütünü olarak çerçevelenmeyen kamusal mekan, yeni işlevlerin atfedildiği esnek bir süzgeç haline gelir.

Kamu alanının bu çoğul anlamı özel kavramının mahrum kılıcılık niteliğini de belirtmektedir. Tamamen özel bir yaşam başkalarınca görülmek ve duyulmak gibi gerçekliklerden ve yaşamda kalıcı bir şeyler başarma olanağından insanları mahrum eder. Böyle bir yaşam içindeki bireyin ötekilerine göre durumu reel bir anlam ifade etmez (Arendt, 1994) Çünkü, salt özel yaşama bağlı bir kullanıcı diğer kullanıcıların arasında tanımsızlaşır; bu kullanıcının diğerleri için herhangi bir etkisi olmadığı gibi, diğer kullanıcılar da salt özel yaşam içindeki kullanıcı açısından önemsiz ve etkisizdir.

3.4 Kamusal Mekan Türleri

Kamusal mekan türlerini aşağıdaki gibi tanımlamak mümkündür.

3.4.1 Ucu açık mekan

Amos Rapoport tarafından üretilen *ucu açıklık* kavramı ilk kez, kullanıcıların kolaylıkla kişiselleştirebildikleri konutları için kullanılmıştır (Rapoport, 1968). Çoklu alternatiflerden oluşan kullanıcı ihtiyaçlarını, bir anda ya da bir süreç dahilinde karşılayabilen mekanın toplam kapasitesi bu şekilde tanımlanır.

Rapoport'a göre *ucu açıklık* uyum ve esneklik kavramları ile ilişki içindedir (Rapoport 1990; Pikusa 1983). Uyum, mekanın fiziksel özelliklerine hiç bir müdahalede bulunmadan taşıdığı farklı kullanım potansiyellerini tanımlarken; esneklik, küçük müdahaleler ile yeni işlevler kazanabilme yetisini anlatmaktadır.

Konuttan kentsel ölçeğe aktarılan ucu açıklık; çoğu durumda mimari nitelikleri değiştirmeye imkan verebilecek kadar esnek olmasa da kolaylıkla pek çok işleve uyum sağlayan alternatifler sunabilir.

Ucu açık mekanın kentteki karşılıklarından biri olan sokak olgusu, şehirdeki kamusal yaşama entegrasyonu sağlayan ticari ve sosyal pek çok imkanı barındırır. Binayı sokağa bağlayan kat ve onu izleyen kaldırım, yapının kamusallığını sokağa taşır. Uyumlu bir mekan olan sokak, kaldırımı besleyerek kullanıcı için pek çok fiziksel ihtimal geliştirmesini sağlar.

Bir kamusal mekanın fiziksel özellikleri, özellikle düzenlenebilir ve yeniden düzenlenebilir olanlar- sokağın birçok kullanıma uyum sağlayabilmesi için anahtar niteliğindedir. Masa, sandalye, bitki, tabela ve dekoratif elemanların organizasyonu ile ticari bir sokaktan festival alanına dönüşüp aynı gün içinde eski haline dönebilir (Fernando, 2000).

3.4.1.1 Ucu açık mekanın anlamı

Kamusal mekan ile görsel iletişim kurabilmelerine rağmen, fiziksel ulaşımı engellenen ve aktiviteleri kısıtlanan kullanıcı, mekanı yeniden üretemez. Ucu açık sokaklar ise pek çok alternatif kullanıma izin verirken, kullanıcının kendi alternatifini tasarlamasına da olanak tanır.

Alternatifleri ile algı açıcı deneyimlere fırsat veren ucu açık kamusal mekan, her aktivite ve kullanıcıya uygunluğu tariflememektedir. Bu durum kullanıcı ve tasarımlarını gruplandırırken, bağlamına özgü ürünlere teşvik eder.

Ucu açık kamusal mekan önermesinde tasarımcılar ve planlamacılar önemli bir rol üstlenmektedir. Farklı kültürel grupların yaşadığı şehirlerde, kamusal mekanın kısıtlayıcı tarifi ile kullanıcı tarafından terk edilmesine yol açılabilir. Tasarımcısı tarafından doğru planlanmış bir kaldırım; müşteri, çalışan, öğrenci, gözlemci, satıcı gibi pek çok grup tarafından kolaylıkla sahiplenilen kamusal mekana dönüşür. Tasarımcı tarafından başlatılan tasarlama süreci kullanıcı ile beslenen devingenlikle nefes almaya devam eder.

Kaldırım temasları tali, amaçsız ve rastgele görünebilse de, şehirde sıhhatli bir kamusal hayatın serpilip gelişmesini sağlayacak minik değişiklik tam da buralarda meydana gelir (Jacobs, [1961] 2009).

Kullanıcının önemli bir pozisyonda olduğu ucu açık kamusal mekanda, sonlanmışlığı yansıtan elemanlar kullanıcıyı mekandan koparır. Kaldırımda temas edilen bank, çit, bitki, büfe ve benzeri strüktürler kullanıcının kendiliğinden oluşan aktivite ve hareketlerine mani olur. Fiziksel olarak açık bir kaldırımda ise; satıcı, performans sanatçısı, gözlemci gibi pozisyonlardaki kullanıcılar ihtiyaçları doğrultusunda mekanı biçimlendirme imkanı bulurlar.

Ucu açık kamusal mekanda, esneklikten çok uyumun önem kazandığını söylemek mümkündür. Özellikle kaldırımların fiziksel bir müdahaleye başvurmadan ihtiyaçlara

büyük bir uyum içinde cevap verdiği gözlemlenebilir. Bu durum kamusal mekan üretiminde, *tasarımcı* nın önceliklerini tanımlamasına yardımcı olur. Mekan organizasyonu için önceden verdiği kararlar ile çoğu zaman kullanımından haberdar olmadığı kamusalılığı baltalayan tasarımcı, mekanın barındırdığı alternatifleri mümkün olduğunda besleyip açığa çıkaracak doğrultuda hareket etmelidir.

Her kamusal mekanda olduğu gibi bir diğer önemli faktör olan idari otoriteler, fiziksel anlamda uyum ve esneklik barındıran bu işlev alanlarını hukuksal olarak da aynı hoşgörü ile beslemelidir.

3.4.2 Dönüşen mekan

Yumuşak ve katı mekanın birlikteliği ve bu birliktelikten doğan gerilimle ortaya çıkan durum, dönüşen mekanı üretir.

Sınır ve birleşimlerden arınmış, kesintisiz bir biçimde kayarcasına niteliğe sahip yumuşak mekan ve onun bütünleyeni, dar ve sıkı olanı içeren katı mekan birleşerek dönüşen mekanı var ederler.

Deleuze ve Guattari'nin okumalarına bakarak (1987) dönüşen mekanı niteleyen bu iki kavramı, *olan* ve *oluşan* olarak da tanımlamak mümkündür. *Olan mekan*, sabit ve katı kimliği ile *oluşan mekana* karşıdır. Katı mekan kökten gövdeye doğru ilerleyen hiyerarşik düzey sistemi ile bir ağaca benzer. Yumuşak mekan ise yatayda ve

rastlantısal biçimde gelişen kökün kendisini yani rizomatik bir sistemi yansıtır. Katı mekan yerleşik düzeni anlatırken, yumuşak mekan konar göçerliği ifade etmektedir. Yumuşak mekandaki kullanıcı; sosyal, ekonomik, tarihi, politik, kültürel, estetik ve çevresel olarak göçebe olup gücü temsil eden otorite ve kimlik bulanıklaşmıştır. Katı mekanda ise yönetim, hiyerarşik kontrol altındadır.

Katı ve yumuşak mekanlar yalnız başlarına birer mekan türü değildir. Gerçek mekan, her ikisinin de birbirine sarmalandığı bir karışımdan oluşur. (Deleuze ve Guattari, 1987)

Deleuze'e göre bir dönüşen mekan tanımı olan labirentte, katı kuralların varlığı ile birlikte mekansal seçeneklilik nedeni ile kurallar yumuşamaktadır. Bu dönüşen durum, iki karşıt kavramın birbirini sarmalaması ihtimalini akıllara getirir.

Sarmalanan mekanda geçici-kalıcı, yasal-yasadışı, kamusal-özel gibi tezatlıklar aynı mekanı paylaşırken, mekanın kendisi de durağan niteliğinden uzaklaşır.

Şehir ağaç değildir. (Alexander, 1965) Kentsel yaşamın canlılığı, ağaç benzeri hiyerarşik bir kontrol ile yok olmaktadır. Bu durum, farklı fonksiyonel işlevlerin bir araya gelmesi ile giderilebileceği gibi mekansal anlamda kentsel çeşitliliği de sağlar.

Kentsel mekanın işlevsel anlamda derinleşmesi pek çok tezatın kesin sınırlarla bölünmeden birbirini izlediği dönüşen mekan ile mümkündür.

3.4.3 Bulanık mekan

Etkileşimin temeli olan giriş, mekana hayat veren parçasıdır (Norberg-Schulz, 1971).

İçerisi ve dışarısı arasındaki sınırın eridiği mekansal pratik olan *eşik*; pek çok hareketi, sosyal karşılaşmayı ve algı çeşitliliğini barındıran mimari bir bulanıklık halidir. Aynı anda hem içeride hem de dışarıda olma psikolojisini barındıran bu mekansal gerçeklik, kullanıcının mekanla iletişimini güçlendirerek üretmesine yardımcı olur. Pek çok mimari öge ile ayrılan içeride ve dışarıda olma hallerinin iç içe geçişmesini sağlayan eşik; bir kapı, turnike, arkad, tente, teras, merdiven ya da bir saçak olabilir. Mekansal ayrışma noktasını, algı ve davranış biçimi olarak da yansıtan eşik, çoğunlukla bir kontrol noktası olarak orada bulunuyor olsa da mekanlar arası ilişkiyi yumuşatıp bulanıklaştırır.

Kullanıcı deneyimini mekansal, algısal ve sosyal olarak sentezleyen bulanık mekan, kullanıcıları bir araya getirip, davranışlarına yön vererek gözlem ve iletişimlerini güçlendirir. Kullanıcının kimi zaman vakit geçirdiği bulanık mekan, özelden kamusala aktarımı sağlayan bir değişim aralığıdır.

Eşiğin uzayan ve tekrarlanan kısırlaşmış kullanımı, kentsel mekandaki etkisini asgariye indirir (Gilloch, 1996). Mekanın üretiminde etkinleştirilen kullanıcı, mekandaki bulanıklığı her defasında yeniden tasarlayarak verimliliği sağlar. Kullanımı ile birlikte bir uyum da gerektiren eşik, kullanıcıya durma, yön değiştirme, düşünme gibi eylemleri sunarak aciliyet hissini de beraberinde getirir.

Bir ayraç olarak bulanık mekan, farklı mekan tiplerini bağlarken bir yandan da bu özelliği ile onlardan ayırır. Kullanıcının eşikteki hareketi, yeni bir algı sinsilesi

 retir. Pek çok sosyal ve bedensel ilişkiyi beraberinde getiren bu mikro mekan, kullanıcıyı uyarana karşı hazırlar.

EŞikteki gözlemci her an, amacına uyan ya da uymayan bir deneyime, ani bir keŐfe, maruz kalabilir. (Benedikt, 1979)

Kullanıcının eŐikten geçiş sürecinde, diğer kullanıcılarla etkileŐimini kısıtlamaması bulanık mekana sıçrayan aktivite sayısını artırır. Bir bulanık mekan olan merdiveni gözlem mekanı olarak seçen kullanıcı, nereye oturması gerektiğine karar vererek diğer kullanıcılarla olan ilişkisini ve pozisyonunu belirler.

Her ölçekte hareketi temsil eden bulanık mekan, her zaman etkili ve pratik hareketi ifade etmez. Genellikle kamusal ve özeli bağlayan bu süreç tanıdık olmayan bir algı yaratırken, diğer kullanıcılar ile yeni ilişkiler kurulmasını sağlar. Bu bulanıklık; karmaŐa, düzensizlik ve farkındalığı da beraberinde getirir.

İnsanlar bir mimari mekan olarak eŐiĐi, hem kendi algılarını hem de baŐkaları tarafından nasıl algılandıklarını düzenlemek için kullanırlar. Küçük hareketler ile belli belirsiz bir biçimde, diğerleri üzerindeki görsel, iŐitsel ve fiziksel izlenimlerini ayarlayabilirler. Bu algı kontrolü insanlara rol yapma özgürlüğünü verir (Lefebvre, 1991).

Kullanıcının bulanık mekan ile ilişkisi, her zaman yeterince kontrol altında tutamadığı bir pozisyonudur. Kullanıcıyı kamusala götüren bu karmaşık fiziksel ve sosyal mekan birtakım zorluk ve zıtlıklar içerebilir. Barındırdığı deneysellik nedeni ile bilinmeyeniyi de beraberinde getirmesi kullanıcıyı, bir araç olarak bulanık mekanı kullanmak konusunda endiŐelendirebilir.

İdari bir faktör olarak ortaya çıkan ve özel ile kamusal arasındaki sınırı keskinleŐtirmeyi amaçlayan kontrol mekanizmaları, kullanıcıyı sürecin dıŐına iten bir unsurdur.

3.4.4 Bindirilmiş mekan

Resmi programının yanında resmi olmayan aktiviteleri de üstlenen kamusal mekanlar, herhangi bir fiziksel sınır içermeyen bindirilmiş mekanlar olarak tanımlanabilir.

İşlevi ihlal edilmiş olmasına rağmen harap durumdaki kenar bölgelerde rastlanabileceği gibi, kullanıcı tarafından kamusal olarak nitelendirilen herhangi bir mekanı da bindirilmiş mekan olarak görmek mümkündür.

Gerçek kamusal mekan, sınıflandırmaya karşı çıkar. Gerçekten sınıflandırma bir mekan için tanımlanabilir değildir. Pek çok sosyal işleve açıklığı, net bir biçime ve sınırlara sahip olmamasından kaynaklanır. (Wigley, 2002)

Modern kent dokusunun, gündelik olay ve olguları belli bir bütünlükten yoksun biçimde algıla(t)mayı güçlendiren anıtsal nitelikli mekanlar ve karmaşık etkinlikler alanıyla, kendi yalnızlığı içinde devinen yabancılaşmış/parçalanmış kullanıcıya sunduğu tek anlamlı vaat an'a odaklı yaşamının izini sürmesidir. Söz konusu vaadin öngörülmemiş bir sonucu, düşüncenin, giderek de kullanıcının bedensel ve zihinsel varlığının yersiz yurtsuzlaşmasıdır. Düşünsel, ahlaksal, toplumsal kodlarını her büyük kültürel, teknolojik devrimsel değişimle birlikte yeni baştan üretmek zorunda olan insanlığın, sonunda yine bir şekilde kendi mutad serüveninin kaçınılmaz bir talihsizliği olarak, değişimi ve kaosu mutlaklaştıran yeni düşünsel sabitler ortaya koyduğu düşünülecek olursa ya da her tür toplumsal kuram iddiasının, sonunda nihai ve etkili bir iktidar modeli ya da biçimini hortlattığı akılda tutulacak olursa, birikmiş farklarla ve farklılıklarla birlikte var olmanın, belli bir kıpırdamazlığı değil, sonu gelmez bir hareketliliği gerekli kıldığı ortaya çıkar. Buradan anlaşılacağı gibi, belki de, yersiz yurtsuzluğun her türünün, insanlık için, iktidar kurucu düşüncenin olumsuz etkilerinin nüfuz edemeyeceği güvenli kaçış çizgileri ve özgürlük alanları yaratmasıyla ilgilidir.

Baudelaire, kent deneyimini hor görmez. Onun flâneur'ü kentin kalabalıkları içinde mest olur. Köksüzlüğünün, aidiyetsizliğinin, uçsuz bucaksız serbestliğinin tadını çıkarır. O, bir yandan her yerde 'evsiz'; bir yandan da her yerde 'evinde'dir.

Bindirilmiş mekan olan kentin kullanıcının özeli olduğu bu durumda, artık kent birliktelik, güvenlik, sığınak, yemek, uyku tanımlamalarını kapsamaya başlar. Mesken tutmaktan vazgeçen kullanıcı için artık kimi zaman bir otobüs ya da bankamatik uyku mekanı olabilirken, kimi zaman da bir bank ya da bir durak yeme mekanı olmakta, bir kaldırım birlikteliği tanımlayabilen mekan iken bir karton kutu sığınma mekanı haline gelebilmektedir. Böylelikle kullanıcı kentte kaybolmuş kente karışmıştır artık. Artık kullanıcıyı saran ona ait özel bir mekan olan konut değil,

bindirilmiş mekan olan kenttir. Ancak bu şekilde bindirilmiş mekan, sadece bazı gereksinimleri karşılayan fiziksel bir çevre olmak yerine kullanıcının kendinden de bir şeyler katabildiği yaşayan bir mekan olmaya başlar.

3.4.5 Bulunmuş mekan

Kamusal mekan tanımlarında ihmal edilmiş olan bulunmuş mekan, kullanıcılar tarafından faydalanılan kamusal mekanların büyük bir bölümünü kapsamaktadır.

Bulunmuş mekanlar, kapsamlı programları ve koyulmuş katı kuralları olan *dar mekanlardan* ayrışır. (Sommer, 1974)

Park, meydan, oyun alanı gibi kullanıcının uyum sağlaması için tasarlanmış olan geleneksel mekanlar bu amaçla tercih edilseler de kendi mekanını tanımlayıp üretmek isteyen kullanıcı, alternatiflerini de beraberinde getirmektedir. Aslında bu amaçla orada olmamasına rağmen kullanıcının sahiplenip yerleşerek etkin bir biçimde kullandığı bu tip dış mekanlara, bulunmuş mekan denir. Bulunmuşlukları ile planlanmış olanlardan ayrışan bulunmuş mekan, kullanıcıya kendi doğal seçeneğini üretme fırsatı verir.

Karmaşık içerikleri ile kullanıcıya pek çok farklı kullanım yeri ve olanağı sunan bulunmuş mekan; kullanıcının sohbet ettiği bir köşe başı, satıcının ürünlerini sergilediği yol kenarı parmaklıkları, çocukların oynadığı boş bir alan olabilir. Bu mekanlar çıkış noktaları ve fiziksel kaliteleri ile diğer kamusal mekanlardan ayrışır.

Bulunmuş mekan, kullanıcının yakın çevresinde görülebileceği gibi, ulaşmaya çabaladığı uzak bir noktada da olabilir. Gündelik kullanıcı ihtiyaçlarının kesiştiği durumlardan da doğabilen bu mekanın yeri ve içerdiği kamusalığa da karar veren yine kullanıcıdır.

Bulunmuş mekanlar, insanların kendi ihtiyaçlarının takipçisi olmalarını sağlayarak özgürlük şanslarını kullanmalarına imkan verir. (Proshansky, 1970) Tasarlanmış bir mekanda, pasif tüketiciler olmaktan öteye gidemeyen kullanıcı, bulup kullandığı bu mekanda çevreyle kurduğu ilişkinin ve bu ilişkinin derecesinin de belirleyicisi olur. Böylece kendini ve isteğini daha iyi tanımlayabilen kullanıcı, doğadan kendi ihtiyaçlarını karşılamak gibi ilkel ancak etkili olan yeteneğini de ortaya çıkarır.

Kamusal mekan olarak tasarlanmamış bir dış mekan olmasına rağmen, kullanıcı tarafından sahiplenilip pek çok kamusal ihtiyacın giderilebildiği her mekan bulunmuş mekan olabilir. Koruma amaçlı kullanılan tellerin bir satıcının sergileme ve satış tezgahına dönüşmesi, yüksek olmayan bir duvarın kullanıcı tarafından oturma alanı olarak tercih edilmesi gibi pek çok durum, konu kapsamına alınabilir.

Bulunmuş mekanlar, üst üste çakışan pek çok niteliğe sahip olup her kullanıcı tarafından yeniden üretilir. Bu üretimler birbirinden bağımsız olabileceği gibi, ortak kamusal ihtiyaçlara cevap veren durumlar yaratması da söz konusudur. Kullanıcıya tesadüfi ve o anda gelişen çözümler üreten bu mekan, pek çok kural barındıran diğer kamusal mekanların aksine göreceli bir özgürlük sunar.

Açık fikirliliği ve kendi seçeneklerini üretebilmeyi teşvik eden bulunmuş mekan, tasarlanmamış mekanda kullanıcının da tasarımcı olabileceğinin bir kabul biçimidir. Genellikle hızlı ve otomatik seçimler yapmaya alışan kullanıcı, bu yolla seçeneklerini artırmakla kalmayıp çevreyle olan bağını da güçlendirir.

3.4.6 Gevşek mekan

Geleneksel anlamda fiziksel ve sosyal varlığı geçmişe dayanan gevşek mekan kavramının şehirde açığa çıkışı, yakın zamanda başlamış olup güncelliğini koruyan bir durumdur. Pek çok kamusal mekana ücretsiz ulaşılabilirlik, tanışık olmayan kullanıcılar arasında isimsizleşen mekanlar, kullanıcı profilindeki çeşitlilik ve bu çeşitlilikten dolayı mekana atfedilen sayısız kullanım imkanı gevşek mekanın üreticileri olarak tanımlanabilir.

Pek çok nedenden ötürü şehir; isteklerin ve daimi dengesizliğin yeri, normal ve zoraki olanın çözülme noktası, bir oyun ve kararsızlık aralığıdır. (Lefebvre, 1991) Şehirdeki pek çok kamusal alan, belirli bir amaca hizmet etmek üzere planlanmış olmasına rağmen meşru ve fiziksel yollarla yeni amaçlara da ev sahipliği yapar. Kendisi için tahsis edilmemiş kullanım olanaklarını barındıran gevşek mekan bu özelliği ile kullanıcı tarafından kolaylıkla sahiplenilir.

Şehirler, birinin isteklerini gerçekleştirirken diğerlerinin de varlıklarını ve isteklerini sahiplenilen pek çok kamusal alanı kapsar. (Lynch, 1981)

Gevşek mekanın sahipsizliği, kullanıcıyı hoşnut kılan özgürlük duygusu ile baş başa bırakmaktadır. Simmel'e göre kentsel kamusal mekanın olumlu yanı yabancıların

varlığına rağmen, kullanıcının kendisini sınırlandırılmış hissetmemesidir (Simmel 1903). Çevresi tarafından bilinen sosyal pozisyon ve rollerdeki kullanıcı gevşek kamusal mekanda, bu rolün yüklediği sorumluluk ve sınırlamalardan kaçma fırsatı bulur.

Şehirdeki kamusal mekanlarda, insanlar genellikle diğerlerinin eylemlerine karşı dikkatsizdir. Karşılaşmalar tehlikeli olduğu için, yabancılarla iletişim kurmayı gerektirecek bir neden aranır. Yargılanmaktan uzak olduğunu bilmek, kamusal alanda olmanın verdiği en büyük mutluluklardan biridir (Lofland, 1998).

Kamusal mekanı paylaşan; birbirini tanımamalarına rağmen benzeşenler ve sosyo-kültürel anlamda farklılaşanlar olarak sınıflandırabileceğimiz yabancıların çeşitliliği, farklı davranışsal kural ve standartları beraberinde getirerek mekanı daha da cazipleştirir. Gevşek kamusal mekana bu niteliğini besleme fırsatı veren birbirine yabancı kullanıcıların mekanı besleyen iki özelliğini, birbirinden uzak durmak ve birbirini kabullenmek olarak tanımlamak mümkündür.

Kamusal mekandaki farklı cinsiyet, yaş, sosyal statü ve benzeri durumla beslenen çeşitlilik, kullanıcıyı kendisinden farklı olanla yüzleştirdiği gibi bir uyum ve toleransı da beraberinde getirir. Bazı kullanıcılar bu yüzleşme karşısında diğer kullanıcılara oranla daha uyumludurlar. Açık kullanıcı olarak tanımlayabileceğimiz bu sınıfı genellikle küçük yaş grubu kullanıcılar oluşturmakla birlikte, varlıkları ile gevşek mekanın katalizörü olma görevini üstlenirler.

4. GEVŞEK MEKANDAKİ KATILIMCI KULLANICI

4.1 Gevşek Mekanın Fiziksel Özellikleri

Bazı kentsel mekanlar diğerlerine göre daha çok ilişki ve seçenek barındırır. Mekan kullanımındaki bu çeşitlilik gevşek mekanın ortaya çıkışını sağlayan önemli teşvik unsurlarındandır. Farklı nitelik ve yaştaki yapılardan oluşan kent parçaları, çevreleri ile kurdukları yoğun ilişki nedeniyle uzun ömürlü olup mekanı formdan fonksiyona götüren dar bir kalıba sokmaz. Pek çok bina cephesi ve girişi ile arayüz oluşturan cadde ve sokaklar, farklı kullanıcıların daha çok etkileşim kurabildiği bu mekanlarda kullanım çeşitliliğini de beraberinde getirir. İnsan ölçeğinde tasarlanan çevreler, kullanıcıyı yürümeye teşvik eder.

Birbirinden farklı, yoğun ilişki içinde ve üst üste bindirilmiş kavşaklardan oluşan kentsel çevreler şehirde çok daha fazla alternatifli hareket imkanı sunar. Tek defalık, özgün mekanlar üreten bu imkanlar, kullanıcı tarafından belirlenemeyen zamanlarda ortaya çıkar. Bu zamansızlık, hareket üzerindeki kontrol mekanizmasını ortadan kaldırır (Alexander, 1965).

Gevşek mekan kavramı, pek çok farklı mekânsal pratikle hayat bulabilir. Gevşekliğe yol açan durum, mekanın tanımlanmışlığı olabileceği gibi bir amaç için tahsis edilmemiş olmasından da kaynaklanabilir. Çoğunlukla bir yapılaşmayı kapsamayan gevşek mekan, zaman zaman metruk bir bina da olabilir.

Lynch'in sahiplenme, kullanım biçimi, büyüklük ya da karakter olarak sınırlandırmadığı açık mekan kavramını gevşek mekan için de kullanmak mümkündür (Lynch, 1965). Cadde, kaldırım, meydan gibi kamusal nitelikler kendilerine atfedilen ve planlanan sorumluluklarının yanında programlanmamış pek çok ihtiyaca da cevap verirler. Kolay ulaşılabilirlik, seçme özgürlüğü, pek çok farklı kullanıcı ve aktivitenin bir araya gelmesi gibi nitelikler bunlardan bazıları olarak sayılabilir.

Sınırlandırılmış ve tanımlanmış niteliklere sahip mekanların hemen yanında konumlanan atıl mekanlar da kullanıcı tarafından sahiplenilen gevşek mekan

türleridir. Köprü altı mekanları ve demiryolu hatları tasarlanmamışlıkları ile hemen yanındaki sıkıştırılmış tanımlı mekandan işlev edinmektedir. Ulaşılması genelde zor olan ve bu nedenle kullanıcı için keşfedilmemişliği de barındıran bu atıl mekanlar zamanla işgal mekanları haline gelmektedir. Köprü altı yeni bir dünya ifade eder. Yoğunluk ve akıştan koparak köprüden uzaklaşan bir dünya (Bishop, 1988).

Boş alanlar, terk edilmiş binalar, su kenarı ve tüneller de başlangıçta programlanmış olmalarına rağmen zamanla işlevlerini yitiren mekanlar olarak benzer niteliklere sahiptir. Tasarlanan işlevini kullanıcı tarafından yeniden üretilen işlevine terk eden mekanın başlangıç niyetini anlamak genelde pek mümkün olmamaktadır.

Planlanmışlıktan yoksun kalarak, pek çok yönetmelik ve kontrol mekanizmasından da muaflaşan gevşek mekan ve onun kullanımı La Varra tarafından Post-It şehir olarak tanımlanır. Bu tanıma göre; narin ve parçalı olan ağ, yoğun biçimde örülü kentsel mekanın içine sızarak Post-It şehri üretir (La Varra, 2001).

İnsanlar kamusal alanda buldukları fiziksel nicelikleri kendi eylemlerinde araç olarak kullanırlar. Bu sırada bir amaca hizmet eden nesne kolaylıkla başka bir amaç için kullanılabilir (Whyte, 1988). Duvar, çit, yükselti gibi çoğunlukla bir mekanı ya da davranışları sınırlamak için kullanılan elemanlar; üzerine oturmak, tırmanmak, satılacak nesneleri asmak için kullanılabileceği gibi bir protesto yüzeyi haline de gelebilir. Cumba ya da köprü kullanıcı için geçici bir çatı olabileceği gibi sokak aydınlatması, anlık yaslanma noktasına dönüşebilir.

Pek çok fiziksel karışıklık, mekandaki yeni keşifleri besleyip destekleyebilir. Mekandaki fiziksel bozulma, alternatif ağların kurulmasını sağlayarak farklı imkan ve olasılıklara yön verir.

Bir kamusal mekanın gevşek mekana dönüşebilme potansiyeli diğer mekanlarla kurduğu ilişki üzerinden de tespit edilebilir. Gevşek mekanın sınırlarının geçirgenleşmesi ile diğer mekanla kolaylıkla görsel ve fiziksel ilişki kurabilen kullanıcı, istediği mekana kolaylıkla geçebilmekte ya da her iki mekanla da hemhal olabilmektedir.

Gevşek mekanın görüntüsü doğrudan dini ve politik inançları besleyebildiği gibi ticari ve sanatsal gündemi de aynı anda içerebilir. Mekandaki sembolizm potansiyel kullanıcıları etkileyerek, mekanı yorumlamalarını teşvik ya da tehdit eder.

Gevşek mekanın anlamı, sadece görüntüsünün ifade ettikleri ile sınırlı değildir. Ses, koku ve dokunuş da mekandaki kullanıcı algısını etkileyen önemli faktörlerdendir. Kamusal mekanın özgürlüklerinden biri de karşılaşılan hislerin gevşeyerek geleneksel bağlamından uzaklaşması ve yeni karmaşık ilişkiler yumağına dönüşmesidir. Coşkulu bir yapıda olan şehir, bağlamından koparak aldığı gevşek sorumluluklar ile mekanın potansiyelini yeniden keşfettirir (Gilloch, 1996).

Mekanın fiziksel niteliklerinin destekleyici ya da engelleyici olma durumu kullanıcının orada ne yapmak istediği ile de yakından ilgilidir. Açık bir arazi tanıtım amaçlı kullanım için uygun olabileceği gibi, sunum yapmak isteyen bir kullanıcı için ilave elemanlara ihtiyaç duyulabilir. Engebeli ya da merdivenli bir nokta satış yapmak isteyen kullanıcıya uymamasına rağmen bir performans sanatçısı için seyirci amfisine dönüşebilir.

4.2 Avantaj ve Dezavantajları

Kullanıcılar gevşek mekanı kendi eylemleri üzerinden üretmektedirler. Pek çok kentsel mekan sahip olduğu fiziksel ve sosyal nitelikler ile gevşek mekan potansiyeli taşımaktadır. Bu potansiyeli tespit edip açığa çıkarma imkanı ise kullanıcının elindedir. Bu imkanı değerlendiren kullanıcı, önceden hazırlanmış aktivite ve deneyimleri tüketen pasif kullanıcıya kıyasla ihtiyaçlarına tatmin edici yanıtlar verebilmeyi başarır.

Kullanıcının kamusal mekanın özgürleştiriciliğine olan inancı, kullanım üzerinden özgürleşebilmenin en önemli koşuludur. Fiziksel engel ve kısıtlar mekanın kullanımındaki en açık kontrol mekanizmalarıdır. Ancak bu şekilde uygun, geçerli ve yerinde olduğu düşünülen davranışlar kullanıcıyı yapmacıklaştırır (Bourdieu, 1977). Birbirinden farklı yaşam tarzlarına sahip olan kullanıcılar; farklı inanç, umut, istek ve yeteneklere sahiptir. Bu kullanıcıları bir araya gelişleri, kamusal mekanın gevşekleşme ihtimalini artırmaktadır.

Kullanıcılar genellikle, sürdürmek istedikleri eylemleri destekleyen mekanları arayıp bulma çabası içindedir. Bu durum, çoğunluk tarafından suç olarak tanımlanabilecek kullanım önerilerinin de mekana atılmasına yol açmaktadır. Bu yeni tanım, kullanıcının mekanı tüketme biçiminin sınırlarını keşfetmesini sağlayan en etkili yöntemdir.

Mekanın gevşekliği zaman içinde çeşitlenmektedir. Pek çok mekan birincil işlevlerini günün, haftanın ya da yılın belirli zamanlarında gerçekleştirir. Kalan zaman diliminde bu işlevler askıya alınır ve mekan ikincil ihtiyaçlara cevap verir. Konuyla ilgili olarak kaldırımları örnek vermek mümkündür. Çoğunlukla fiziksel olarak kullanıcıya açık olan kaldırımlar, pek çok aktivite ve etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır. Ancak sokağa çıkma yasağı ya da güvenlik önlemleri nedeni ile bir sokağın kapatılması gibi durumlarda işlev daralması yaşayan kaldırımlar bu sırada birincil işlevlerini askıya alırlar.

Günlük rutinler muallakta kaldığında mekanın gevşekleşmesi olağanlaşır. Uzun süreli gevşek mekan tanımının yanına kısa süreliğine gevşek mekana dönüşen kamusal mekan ifadesi ilave edilebilir. Özellikle şehirlerde standart bir döngü içinde hareket etmeyen zaman, gevşek mekanın tarihsel bir nitelik kazanmasını sağlar.

Gevşek mekan hiç durmadan değişir. Sıkı olma hali durgunluğu ifade eder (Sibley, 1988). Bazen mekanın form, içerik ya da kullanımındaki değişiklikler geçici olarak başlar. Ancak zamanla beklenen bir durum haline gelerek gevşeklik kavramının mekanda erimesine yol açar.

Bu durumun aksi bir tavır olarak bazen de sıkı olarak tanımlayabileceğimiz bir mekan zamanla gevşek mekan haline gelebilir. Harap durumdaki terk edilmiş mekanlar, zaman içinde bakımsızlıktan katı sınırlarından arınarak gevşekleşebilir. Artık gemicilik için kullanılamayacak metruk bir su kenarı; keşif, sanat, balıkçılık, piknik ve kamusal bir park alanına dönüşür. Hala gevşektir ancak öncekinden daha da fazla (Campo, 2002).

Gevşek mekanın içerdiği bilinmezlik sağladığı sınırsız erişim ile birleştiğinde mekanı, çoğunlukla kendinden beklenmeyen, gerçekleşebileceği başka bir mekan bulunmayan ya da ekonomik baskı ve kontrolden kopabildiği bu gevşek mekandan faydalanan yeni olanaklara gebe bırakmaktadır. Kullanıcıların gevşek mekandaki imkan ve şartlardan faydalanarak kullanımlarını sürdürebilmeleri için en önemli ön koşul özgürlüktür. Kullanıcının politik, ticari ve deneysel faaliyetlerine cevap vermesi nedeni ile özgürlüğü, mekanın olağan sonucu olarak da tanımlamak mümkündür.

Caddeler, kaldırımlar, meydanlar ve parklar çoğunlukla otoritenin iznine tabi olan mekanlar olarak var olmuşlardır. Bu mekanlarda bir araya gelen gruplar mekanın

gevşekleştği oranda, siyasi ya da kültürel varlıklarını açıklama fırsatı bulabilmektedir. Ancak bu durum, çeşitli riskleri de beraberinde getirir. Pek çok olumlu özelliğine rağmen politik gösteriler sert müdahalelerle sonuçlanabilir.

Tüm bu niteliklerinin yanında ticari bir kullanım alanı olarak da hizmet veren gevşek mekan satıcılar için de belirli imkanlar dahilinde özgürleşebildikleri ticaret mekanları sunmaktadır.

Sayısız imkan ve olasılık sunan gevşek mekan, pek çok farklı kullanıcı profiline bu niteliğiyle hitap etmeyi başarır. Bu ortamda benzer kullanıcılarla karşılaşma fırsatı bulan tekil kullanıcı kendisi için, beklenmedik sayılabilecek aktivitelerde bulunan çok daha farklı kullanıcılarla da bir araya gelme olanağı bulur. Kendisi için farklı ve umulmadık olanla yüzleşmek hem çocuk hem de yetişkinler için bir öğrenim biçimidir. Lofland'e göre kozmopolitliğin bir göstergesi olan öğrenme toleransı, kontrollü bir kargaşa ile mümkündür. (Lofland, 1998)

Diğerleri daha özgürce hareket ettiğinde, onlar ve kendimiz hakkında bilgi sahibi olma imkanı buluruz ... Bu durum, çalışma ve ev ortamının baskı içeren gündelik katı kuralları ile kısıtlamadığı bir kişisel ifade özgürlüğü sunar. (Lynch, 1979)

Açık fikirliliği ve kendi seçeneklerini üretebilmeyi teşvik eden bulunmuş mekan, tasarlanmamış mekanda kullanıcının da tasarımcı olabileceğinin bir kabul biçimidir. Genellikle hızlı ve otomatik seçimler yapmaya alışan kullanıcı, bu yolla seçeneklerini artırmakla kalmayıp çevreyle olan bağına da güçlendirir.

Ancak yönetim birimleri ve emlak yatırımcıları için tahmin edilebilir homojen nitelikteki kamusal mekanların tercih edilirliliği, gevşek mekanı kontrol altına alan problemli durumlardandır. Görüntüdeki düzen çoğu zaman mekanın kullanımını sınırlandırırken, bu düzenin altında yatan kaos ortamını da maskeler. Buna karşın düzensizlik de her zaman gevşeklik anlamına gelmez.

Gevşek mekandaki düzensizlik çoğu zaman mekanın edilgen pozisyona düşmesi olarak görülmektedir. Aktivitelerdeki yoğunluk, planlanmış olanla planlanmamış olanın üst üste binmesi sonucu ortaya çıkan algı mekanın durağanlaşması ancak buna karşı kullanıcının etkinleşmesi olarak tanımlanabilir.

4.3 Gevşeklik Organizasyonu

Gevşek mekan, önceden hesaplanmış bir programı olmayan ve kullanıcıların aktivitelerini devam ettirmek üzere tahsis edilmiş alan olarak ifade edilebilir. Günlük rutinin bir parçası olarak tanımlanabilecek bu aktiviteler; kasıtsız, süreksiz ya da mantıksız olabilir.

Günlük rutini gerçekleştirmek isteyen kullanıcı, planlanmamış mekanı kendi organizasyon süreci sonunda sahiplenip benimser. Kullanıcılar arasındaki kültürel ve sosyal farklılıklar, mekanın yeniden üretilişini her defasında farklı bir tablo ile gözler önüne serer.

Kamusal mekanı kodlayan pek çok kural ve sıkılaştırma çabası söz etmek mümkündür. Bu sıkılaştırma süreci mekanın karşı koyuşunu sağlayan dayanımın patlak vermesini sağlar. Bir katalizör görevi gören sıkılaştırma çabası mekanın kasıtlı olarak gevşekleştirilmesini sağlar.

Keşif, bir mekanı tanımlayan en temel aşamadır. Kullanıcının mekanı tüketebilmesi için önce varlığından haberdar olması gerekir. Varlığı tanımlanan mekanın ne amaçla üretildiğinin kullanıcı için bir önemi olmakla birlikte bu amaç, kullanıcının isteği doğrultusunda evrilip şekillenir.

Gevşek mekanı kendi ihtiyaçları doğrultusunda yorumlayan kullanıcı, mekanın işlevine bir son vermek yerine alternatif yeni işlevler üreterek gevşek mekanın devingen pozisyonunu besler. Kesinlikten çok bir görecelilik olan gevşeklik, mekanı keşfeden her yeni kullanıcı ile yeni anlamlar yüklenir.

5. İSTANBUL ÜZERİNDEN BİR KATILIMCILIK OKUMASI

Sürdürülebilir insan yerleşimleri yaratma amaçlı bir tasarım sistemi olan permakültür, son yıllarda Türkiye için de irdelenen ve önemsenen bir konu haline gelmiştir. Kùltürler sürdürülebilir tarım temeli ve toprak kullanma etiğı olmadan uzun süre yaşayamayacağı için, bu bileşik sözcük yalnızca ‘kalıcı tarım’ sözcüklerini değil, aynı zamanda ‘kalıcı kùltür’ sözcüklerini de içerir (Mollison, [1991] 2014)

Topraktan bilgisi alınmış bir tasarım pratiğı olan bostancılık, günümüzde doğaya ve doğal olana dönmeye çalışan kullanıcı için önemli bir maden niteliğindedir. İstanbul’daki mevcut bostanların da bu noktada önem kazandığı günümüz yaşam pratiğinde kullanıcı ve uzmanlar tarafından kıymeti irdelenerek önemsenen bu alanlar siyasi otorite için birer rant kaynağı olmaktan öteye gidememektedir.

Günümüzde yeşil alan kavramı sadece ‘bakma’ fonksiyonuna indirgenmiştir. Kullanıcı tarafından ulaşılan kamusal nitelikli bu yeşil alanlar, kullanımın kısıtlandığı ve yalnızca bakma ihtiyacının karşılanabildiğı bir çeşit vitrine dönüşmüştür.

Kentin iyi niyet ve kötü temsillerinin son ifadesi olan ‘yeşil alanlar’a gelince, bunlar için doğanın cılız bir temsili, özgür mekanın, yani buluşma ve oyun alanlarının, parkların, bahçelerin, meydanların niteliğı bozulmuş bir görüntüsünden başka ne denilebilir? Aşınmış bir demokratikleşme içinde bu şekilde nötralize edilen mekanın sembolü ‘etrafı çevrili meydan’dır (Lefebvre, [1970] 2013).

Bütünlüklü bir birey olabilmek için birçok yoldan geçmemiz ve bir şeye gerçekten sahip olabilmek için önce ondan vazgeçmemiz gerekir. Bu bir bilmece değildir. Sadece çok yönlü ve farklı becerilerini, gerçek dostluklarını, topluluk bilinçlerini ve dünyayla ilgili bilgilerini paylaşan insanlar gittikleri her yerde güvende olacaklarını bilir (Mollison, [1991] 2014)

Mahalle parklarının ya da park benzeri açık alanların şehrin yoksun bırakılmış insanları için nimet olarak görülmesi bir gelenektir. Şimdi bu düşüncüyü tersine çevirerek şehir parklarını hayat ve beğenilme nimetine ihtiyaç duyan yoksun

bırakılmış yerler olarak görelim. İkinci düşünce gerçeğe daha yakındır, çünkü parkları başarılı kılan insanların onları kullanmasıdır. İnsanlar onları kullanmazsa parklar tecride ve başarısızlığa mahkum olur (Jacobs, [1961] 2009).

Kültürü aktaran iki unsur olan dil ve yaşanılan çevre bu nitelikleri ile kamusalılığın anahtarı pozisyonundadır. Bir mekandaki izlerin yok edilmesi ile kesintiye uğrayacak olan yaşanılan çevre bilgisi, çok sesliliği zedeleme riskini de beraberinde getirir.

Birer vakıf taşınmazı pozisyonundaki İstanbul Bostanları sahip oldukları özelden tüzele geçiş serüvenleri ile gerçek mülkiyet desenlerinin çok seslilik olduğunu kanıtlamaktadır.

İstanbul'un kültürel bağlaçlarından Kuzguncuk ve Yedikule Bostanları, günümüzde önemli bir mücadeleye sahne olmaktadır.

5.1 Kuzguncuk Bostanı

İstanbul'daki boğaz köylerinden biri olan Kuzguncuk, sahip olduğu bostanları ile İstanbul'un nitelikli ve dikkat çeken mahallelerinden biridir. Varlığı 1200'lere dayanan bu bostanlardan günümüze kadar, mahalleli arasında İlya'nın Bostanı olarak tanımlanan bir tanesi kalabilmiştir.

İstanbul'un sosyo-kültürel dönüşümüne büyük oranda maruz kalan Kuzguncuk Mahallesi, 1492'de Sefarad Musevileri'nin Türkiye'deki ilk yerleşim yerlerinden biri olmuştur. 1960'ların sonuna kadar ciddi bir Rum nüfusunu barındıran Kuzguncuk, Ermeni ve Türk'lere de ev sahipliği yapmıştır. 1930'larda başlayan mülkiyet dönüşümü ile birlikte önce Rumlar, daha sonra da Ermeniler Kuzguncuk'tan ayrılışları sırasında mülklerini satmış ya da bir gün geri dönme umuduyla Türk komşularına emanet etmişlerdir. Kuzguncuk Bostanı, 1960'lara kadar devam eden mülkiyet değişimi olayına çok önemli bir örnektir.

Başlangıçta bir vakfa ait olan bostan, Sultan Reşad Dönemi'nde Soro ve Dodo Aileleri'ne verilir. 1951'de ilk defa bir mülkiyet olarak resmi kadastro kayıtlarına düşen bostanın 1/6'sı İstro Soro'ya, 5/6'sı ise diğer Hristiyan ailelere dağıtılır. Aynı yıl içinde, 1/6 hisse sahibi İstro Soro'nun vefat etmesi ile mülkiyet oğlu İlya'ya geçer. 1966 yılında ise diğer ailelere dağıtılan 5/6'lık arazinin mülkiyetini vakıflar kendi kaydına geçirir. 1977 yılında İlya bostanı işlettiği sırada, kendisine haber

verilmeden kalan 1/6'lık kısmı da kendi mülküne geçiren vakıflar, makul işlemeyen bu süreci daha da sorgulatır nitelikte bir adım atmış olur.

80'li yıllarda Kuzguncuklu'nun Kuzguncuk'u sağlıklılaştırma dönemi başlar (Bektaş, [2003] 2011). Bu dönemde mahalleye taşınan Cengiz Bektaş, kullanıcı ve uzman vasıflarıyla Kuzguncuk'daki diğer kullanıcılarla birlikte iyileştirme çalışmalarını yürütür (Şekil A.1). Bu durum zaman zaman takıldığı siyasi engellere rağmen, mahalledeki kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda oluşan problemleri çözebilmek konusunda katılıma yatkın olmalarının bir sonucudur.

1980 yılında, pek çok üniversite öğrencisine ev sahipliği yapan güçlü bir dernek olan Kuzguncuklular Güzelleştirme Derneği kapatılır. 1984 yılına kadar bostanı işleten İlya, burayı hiçbir zaman özel mülkü olarak görmez ve halka açar. Mahalleli ihtiyacı kadar olanı bostandan toplar ve karşılığında verebildiği kadar meblağı bırakır. Böylece aslında İlya'nın özel mülkü olan bu arazi mahallelinin kullandığı kamusal mekan vasfına kavuşur. 1984 yılında İlya'nın vefatı ile uzun süre kimse tarafından işletilmeyen bostan mezbelelik olarak kalır. İki set halinde 16.800 m²'lik bu alan, mahallelinin piknik ve oyun sahasına dönüşür. Ardından mülk sahibi görünen vakıflar, bostanı 2000 yılına kadar bir bostancıya kiralar.

Kuzguncuk Mahallesi 1984 yılında Boğaziçi Kanunu ile koruma altına alınmasına rağmen 1986'da 2960 sayılı kanuna ters düşen bir kararla bostanda ilkokul yapma hakkı tanınır. Bu durum, siyasi iktidarın kamusal alandaki rol belirleyiciliğine çarpıcı bir örnek olarak nitelendirilebilir.

1992 yılına gelindiğinde, 1986'da yapılan bu hazırlığın neyin gerekçesi ve nasıl bir sürecin parçası olduğu ortaya çıkar. Türkiye Organ Nakilleri ve Yanık Tedavi Vakfı, Başkent Üniversitesi'nin sahibi ve okulun rektörü Mehmet Haberal'a ait vakıf, bostanı kiralar. 10 yıllık bir sözleşme ile yapılan bu kiralamanın hemen ardından bostan telle çevrilir ve içerisine inşaat malzemeleri konur. Böylece İlya'nın Bostanı'nda, katılımcılık hikayesi başlar.

Bu dönemde belli bir dernek ya da komite önderliği olmadan mahalle sakinlerinin dağınık bir şekilde bireysel inisiyatifler olarak başlattığı süreç; bostana taşınan briketlere asit dökmek, telleri kesmek, asılan herhangi bir panoyu indirmek ve vincin çalışma mekanizmasını bozmaya kadar varan eylemler sinsilesine dönüşür.

(Çatışmalı katılım) Karşı karşıya kaldığı direniş üzerine Haberal, bu dönemde ısrarcı olmaz ve geri çekilir.

1997 yılında trafo kurulması talebiyle Kuzguncuklular Derneği yeniden kurulur. 1999 depreminden sonra afet hazırlık çalışmaları vesilesi ile bostanın önemi yeniden anlaşılır. Bostanın 10 yıllığına kiralanması, bu sürenin bitmesine 2 yıl kala yani 2000’de yeni bir siyasi güç müdahalesine maruz kalmasına yol açar. Bu tarihe kadar bostandaki gelişmeler mahalleli tarafından amatörce takip edilir. 2000 yılında deprem için geldiğini iddia eden kamyon bostana girer. Ancak kısa süre içinde bu kamyonun zemin etüdü için gelen bir sondaj aleti olduğu gerçeği anlaşılır ve Kuzguncuklular Derneği önderliğinde çok ciddi bir savunma hareketi başlar (Şekil A.2).

Pek çok aktörü barındıran bu mücadelede başı çeken Kuzguncuklular Derneği, meselenin hukuki takibini devralır. Boğaziçi Öngörünüm Yasası’na, Sit Yasası’na ve Milli Eğitim’e ait okul yapma yasasına göre yapılaşmaya uygun koşullarda olmayan bostan arazisinin savunulması için gerekli hukuki metinleri hazırlar.

Derneğin konuya müdahil olmasıyla yapılaşma girişimi yavaşlar. Mehmet Haberal’ın gönderdiği inşaat şirketinin temsilcileri dernek üyeleri ile görüşmeye çalışarak aralarındaki hukuki süreci resmi olarak başlatmış olur. Konunun Şehir Plancıları Odası’na aktarımının ardından, oda tarafından dava açılır. Kuzguncuklular Derneği ve Mimarlar Odası da davaya müdahil olur.

Bir yandan bürokratik sürecin işleyebilmesi için dernek tarafından çeşitli makamlara şikayet dilekçeleri gönderilir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Üsküdar Belediyesi, kaymakamlık, valilik ve cumhurbaşkanlığını da kapsayan bu makamlar arasından cevap veren tek devlet kurumu cumhurbaşkanlığı olur ve 1 hafta sonra müfettişler gönderir. Bu olumlu gelişme bir süreliğine de olsa inşaat çalışmalarının durmasını sağlar. Bürokratik süreçte çalışmalarına devam eden dernek, İstanbul Büyükşehir

Belediyesi’nin belediye meclisi toplantılarına katılarak bütün partilerle görüşür. Partilerin bir kısmı dernek toplantılarına gelir. Üsküdar Belediyesi’nin Belediye Meclisi toplantılarına gidilerek birebir görüşme süreci devam ettirilir.

Bununla birlikte kamuoyu çalışması da sisteme eklemlenen araçlardan biridir. Kuzguncuk’un barındırdığı gazeteci, televizyoncu ve aydınlar bu basamağı besleyen kullanıcılar olur. Yapılan irili ufaklı tüm eylemler bu kullanıcılar sayesinde yurtiçi ve

yurtdışı basında yerini bulur. Bu durum barındırdığı direniş ve katılımcılık ruhu ile bostan sürecinin yalnızca İstanbul’da değil, Türkiye genelinde referans teşkil edebilecek önemli bir pozisyona yerleşmesini sağlar.

Genel kamuoyu ile birlikte, Kuzguncuk Mahallesi’nde iç kamuoyu oluşturma çalışmaları da aynı hızda yürütülür. Mekanın gerçek muhattap ve kullanıcılarını oluşturan bu ayak, kısmi katılım örneği olarak nitelendirilebilir.

İç kamuoyunu güçlendirmek için mahallede pek çok eylem yapılır. Bu eylemler mahalle ölçeğinde şenlik olarak nitelendirilebilecek, yasal olmasa da meşru olan çalışmalardır. Bostanın kenarında yapılan piknik bu eylemlere verilebilecek örneklerden biridir. 1000’e yakın mahallelinin katıldığı bu piknik, slogsız ve sohbetle geçen bir kullanıcı talep bildirim yöntemine dönüşür (Şekil 5.1).



Şekil 5.1:Kuzguncuk bostanı

Mahallede iç kamuoyunun oluşmasını sağlayan medyatik aktörlerden biri de ev kadınlarıdır. Sokaktaki eylemler, imza toplama, pazarda bildiri dağıtma ve evlerdeki

sohbetlere bostanı dahil etme gibi faktörlerle bu meselenin gündelik hayata rahatlıkla sızmasını sağlarlar.

Tüm eylemler sırasında elastik davranan dernek, bostanın asıl aktörleri olan mahalleliye yani kullanıcılara karşı dayatmacı bir tavır sergilemez. Aksine onların isteklerine tercüman olmaya çabalar.

Eylemlerin sonuç vermesi ve Haberal grubunun bostandaki kiracılık döneminin bitmesinin ardından Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait arazi bir kez daha kiraya çıkarılır. Kuzguncuklular Derneği bu defa bostanı kiralamak isteyerek kendilerine epeyce yüksek gelen kira masraflarını karşılamak üzere bir proje geliştirir. Dernek üyeleri, 2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin New York kentinde Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde düzenlenen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na ve İstanbul+5 Özel Oturumu'na; Kuzguncuk Bostanı'nı ve burada planladıkları halka açık organik tarım, yaratıcı drama ve çocuklara özel tarım eğitimi projesini anlatıp destek bulmak için katılır. Ancak maalesef aradığı desteği bulamaz. Proje ayrıca kirada indirim talebiyle Cumhurbaşkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne gönderilir. Tüm girişimler sonuçsuz kalır ve bostan 2010 yılına kadar bir peyzaj firmasına kiralanır.

En azından bostanın yeşil kalacağını düşünerek bir miktar rahatlayan mahalleli, peyzaj firmasının kiracılığı döneminde bostanı nefes aldıkları yarı kamusal bir mekan olarak kullanmaya devam ederler.

10 yıl boyunca bostandaki kiracılığını sürdüren Akdere Peyzaj, 2010 yılında sözleşmesinin yenilenmemesi nedeniyle buradan ayrılmak zorunda kalır. Kiracının bostandan ayrılma döneminde, sürecin ve bostanın takipçisi olan mimarlardan birinin tesadüfen bostan için önerilen okul projesini görmesi yeni bir talan denemesinin habercisi olur. Mücadelenin bu evresinde önemli rol oynayan Kuzguncuklu mimarlar, okul projesinin varlığı halinde bostanın geleceği durumu mimari mecralardan faydalanarak bostanın kullanıcıları olan mahalleliye aktarmaya çalışırlar (Şekil A.3). Bir yandan da ilgili tüm resmi kurumlar oluşturulan kamuoyu ile dilekçe ve mektup yağmuruna tutulur. Okulun 3 boyutlu modeli bostandaki yerine montajlanarak elde edilen görsel, Kuzguncuk'un her yerine asılır.

Mahalledeki uzman kullanıcı olan mimarların kullanıcılara problemi beyan ettikleri bu evrenin ardından mevcut tehlike ile ilgili eleştiriler kullanıcılar tarafından dile

getirilmeye başlar. Mahallede önerilen projeye mani olmak için imza toplanır. Böylece bir taraftan hukuki mücadele sürdürülürken diğer taraftan da mahalledeki kullanıcılara süreci takip ve tenkit etme imkanı verilir.

2011'e gelindiğinde Kuzguncuklu mimarlardan Tülay Atabey Onat, Boğaçhan Dünderalp, Berna Ocak Dünderalp ve Lale Ceylan tarafından bostana alternatif proje çalışması başlatılır (URL-1). Uzman kullanıcı olan mimarların fitili ateşlediği bu programda Kuzguncuklu kullanıcıların katılımı ve desteği ile süreç beslenir ve gelişir. Belki de niyetlenildiği aşama referans alındığında, tam katılıma verilebilecek yegane örneklerden biri olan alternatif proje üretimi, diğer kullanıcıların dahil olması ile bilgi aktarımı açısından oldukça değerli bir dönüştürülebilir katılım sürecine evrilir.

“Bizler önce kendimizden başlayarak, bilinen mimar kimliğimizi bir yana bırakarak, mimarlıkta kullandığımız araçları bu alanın kollektif, katılımcı gelişimi için yeniden nasıl kullanabiliriz? sorusunu sorduk. Sosyal bir aktör olarak mimar varlığımızı önce medyum olarak tarifledik ve şu ana kadar bostanın yaşama ve kullanılma biçimlerini görünür kılmaya çalıştık” (URL-2).

Kuzguncuklunun ihtiyaçlarının yine Kuzguncukluya sorularak tanımlanıp biçimlendirildiği bu çalışma, sonu olmayan bir dizi aktivitenin en azından bir bölümünü görünür kılmıştır. Üretilen projede; tarım alanı, çocuk oyun alanı, boş zaman-güneşlenme terasları, şenlik, afet toplanma yeri, kafeterya, spor, toplantı alanı, yazlık sinema, tiyatro, konser alanı gibi pek çok işlev tanımlanır (Şekil A.4).

Aynı yıl içerisinde bostan meselesini irdelemek üzere yine Kuzguncuklu mimar Boğaçhan Dünderalp liderliğinde, mimar Lale Ceylan'ın da dahil olduğu, Kuzguncuk Bostanı'ndaki süreçle ilgili merak ve heyecan duyan İTÜ'lü öğrenciler ile birlikte bir atölye çalışması yürütülür. 1 Mayıs'ta bostayana gelen öğrenciler çeşitli işlevler öngördükleri alanlara yerleştirmeler yapar. Ancak yerleştirmeler kullanıcılar tarafından, amaçlanandan farklı ihtiyaçlar için kullanılır. Bu durum uzman pozisyonundaki mimarın kullanıcıya sunduğu alternatif kullanım önerisinin bulunduğu bağlamda kullanıcı tarafından yorumlanan ve evrilen bir durum olduğunu göstermiştir.

Hukuki dayanışma ve takibin halkaya zincirlenmiş vaziyette her daim devam ettiği bostanda, Haziran 2012'de bir gelişme yaşanır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul

6 Numaralı Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, ilköğretim okulu talebini i erdiğı program ve yapı kütlesi açısından Kuzguncuk mimari dokusuna uyumsuz bulur. Bostanda bulunan bostan havuzu nedeni ile de ikinci burasının 2. grup koruma bölgesi olmasına karar verir. Bu sevindirici gelişme Kuzguncuklu tüm aktörleri rahatlatır ancak mücadele devam eder.

30 Ekim-3 Kasım 2012 tarihleri arasında 1. İstanbul Tasarım Bienali gerçekleşir. Hamburg Güzel Sanatlar Üniversitesi Deneysel Tasarım Profesörü ve Ashokrasi sergisi sanatçılarından Jesko Fezer ve öğrencileri bienal kapsamında bostanda Koruma Destekli Tasarım Atölyesi gerçekleştirir. Bilgi Üniversitesi Tasarım Bölümü'nden Meriç Kara ve  ğrencileri, Kuzguncuk İlköğretim Okulu  ğrencileri, Kuzguncuk Muhtarı, Kuzguncuklular ve yerel mimarlar çalışmalara destek ve yer yer dahil olurlar.

1 haftalık bu çalışma döneminde, gündelik hayatlarını sürdürebilmek için beliren ihtiyaçlar çerçevesinde kullanımlar üretmeyi deneyen katılımcılar pek çok geçici müdahalede bulunur. Futbol alanı oluşturmak, onu besleyen trib ne ihtiyaç duymak, gün içinde kullanabilecekleri bir çay ocağı ve piknik alanı tasarlamak, salıncak ve tavla üretimi gibi işlerle mevcut imkanları değerlendirirler. Bu durum uzman bilgisini yeniden tanımlayarak kullanılabilirliğini kolaylaştıran katılım türü olan bir dönüştürülebilir katılım  rneği olarak verilebilir. Kullanıcı-uzman ilişkisinin kurulmakta zorlanıldığı günümüz koşullarında böyle bir mecra üzerinden kurulan deneysel ilişki iletişim biçiminin önem ve ciddiyetini ortaya çıkarmış olur.

2013 yılına gelindiğinde, okul projesi Boğaziçi İmar Müdürlüğü tarafından onaylanır, ancak Anıtlar Kurulu projeyi reddeder. Bunun  zerine  st Kurul'a gönderilerek onaylanır (şekil A.5). Bu sırada mahallelinin bostanı kullanımı devam etmektedir. Gezi Olayları ile aynı döneme rastlayan bu aşamada  evre ve şehircilik Bakanlığı Tabiat Koruma Kurulu,  zel okul projesi ile Kuzguncuk'un mimari dokusunun zarar göreceği kararına vararak vazgeçildiğini bildirir (şekil A.6). Bu hukuki işlemler sırasında hukuki takibi elden bırakmayan Kuzguncuklular, bostanın mülkiyetinin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden Abdullah Ağa Vakfı'na geçtiğini öğrenir.

Gezi ruhunun katılımcı etkinliklerinden olan forumlardan bazıları bostanda yapılır (şekil A.7). Aşure günü kutlamaları da yine bostanda gerçekleşen aktivitelerden biri

olur (Şekil A.8). Bir kamusal mekanı savunma bilincinin bu denli yoğun hissedildiği bu dönemin ardından, eski Kuzguncuklulardan Mustafa Bakır permakültür hakkında Kuzguncukluları bilinçlendirmek ve üyesi olduğu Türkiye Permakültür Araştırma Enstitüsü çalışmalarından birine Kuzguncuk Bostanı'nı konu etmek üzere gelir. Kurs öğrencileri ve gönüllü Kuzguncuk sakinleri mimar Nevzat Sayın'ın ofisinde buluşturularak kullanıcıların bostandan beklenti ve talepleri üzerine konuşulur. Sağlanan bu iletişim ortamının ardından öğrenciler tarafından bostan ile ilgili permakültür anlayışı ile alternatif öneriler geliştirilir (Şekil A.9).

Kuzguncuk Bostanı'nın gerçek bir gevşek mekana dönüştüğü bu aralıkta, bostanda gerilla tarımı başlar. Kendince belirli alanları çeviren mahalledeki kullanıcılar sebze ve meyve ekerler. Bir kısmı ekinlerinin sıkı takipçisi olurken, bazı kullanıcılar için bu durum geçici bir hevesten ibarettir.

2014 Mart ayında, Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü tarafından bostanı kiralama ihalesi açılır.İhaleyi Üsküdar Belediyesi'nin kazanmasının ardından, ihale süresince Bölge Müdürlüğü binası önünde eylem yapan Kuzguncuklular Üsküdar Belediyesi'ne kadar yürür. Tapuda bostan olarak kayıtlı olan arazinin varlığını sürdürebilmesi için Kuzguncuklular Derneği tarafından dilekçe verilir.

Süreci yakından takip eden Kuzguncuklu mimarlar Boğaçhan Dünderalp, Berna Ocak Dünderalp ve Tülay Atabey Onat TEMA Vakfı ile birlikte Kuzguncuk Bostanı Ağaç Envanter Çalışması yaparak bostandaki ağaçları tespit ettirirler (Şekil A.10).

24 Nisan 2014 günü belediyeden gelen yetkililer budama çalışması adı altında bostana girerek 100 yıllık nar ağacını keserler (Şekil A.11). Durumun kısa sürede fark edilmesiyle bostana toplanan Kuzguncuklular'ın müdahalesiyle budama çalışması durdurulur. Ancak bostanı kiralayan Üsküdar Belediyesi'nin burada ne yapacağına yönelik endişe ve umutsuzluk da artar (Şekil A.12).

Bu sırada devreye giren Kuzguncuklu mimarlar Boğaçhan Dünderalp ve Tülay Atabey Onat 2010 yılında hazırladıkları alternatif projeyi yeniden gündeme getirirler. Ancak bu defa geçmiş katılımcı sürecin tecrübeleri ile yeniden harmanlayarak Kuzguncuklu kullanıcılara pek çok medya aktörünü kullanarak aktarırlar. Proje sonrasında bostanın neye benzeyeceğini anlatan görseller hazırlayarak uzman aktör vasfından sıyrılıp bu çok sesli sürecin orkestra şefliğini üstlenirler. Mahalle

toplantılarında ve yerel gazete Kuzguncuk Postası'nda yayınlanan proje kullanıcılar arasında yayılır.

Bu sırada belediyenin budama girişimini fırsat bilerek TEMA Vakfı ve Üsküdar Belediyesi'ni bir araya getiren orkestra şefleri, bostanın üst setlerindeki orman vasfında olan yerlerin meyve bahçeleri olarak kabul edilmesini sağlar.

Geçmişteki katılımcı sürecin verdiği meyve üzerinden, bu defa görülen eksiklikler de tamamlanmaya çalışılarak yeniden katılımcı bir çalışma ile yürütülen projeye göre bostanın bir bölümü yükseltilmiş sebze yatağına dönüştürülür. Köy meydanı gibi işleyecek bir ortak alan, çocuklar için oyun alanı, kütüphane, kum havuzu gibi işlevler tasarlanır (Şekil A.13). Yürüyüş yolu ile çevrelenen yaklaşık 100 sebze yatağının sezonluk olarak Kuzguncuklular tarafından hiç bir bedel talep edilmeden ekilip dikilmesine karar verilir. Bu öneri karşısında 300 başvuru olması nedeni ile bostanda kura çekimi yapılır. Kuzguncuklular Derneği tarafından talep eden çekiliş talihlilerine tohum yardımında bulunulacağı bildirilir (Şekil A.14).

“Tarım, sosyalleşme, bir araya gelme, birlikte bir şeyler yapma olanağı sunması ve her yaş grubuna hitap etmesi bostanı Kuzguncuklular için özel kılıyor” (Dündaralp, 2014).

Geçmişteki gerilla tarımı döneminden edinilen tecrübe herkesin uzun süre ve istekli olarak bu işi sürdürmediği gerçeği olmuştur. Geçmişte yaşanan ve herkesin dilediğini yapmayı denediği bir dönem olması nedeniyle hem bir çatışmalı katılım örneği hem de katılımcılık denemesi laboratuvarı olan bu evreden pek çok veri edinilir.

Bu çatışmalı katılım döneminin bir birleşim kümesinin alınmaya çalışıldığı ve tüm kullanıcılara hitap edebilmesi amaçlanan yeni çalışmada afet toplanma alanı, meydan, çim amfi, basketbol sahası, yürüyüş yolları ve bostan alanı bulunuyor.

5.2 Yedikule Bostanı

Yedikule Bostanları, İstanbul Fatih Belediyesi bağlı Yedikule Semti'nde bulunmaktadır. İstanbul'un tarihi dokularından birini tanımlayan bu bostanlardan 1546 tarihli Vakıflar Tahrir Defteri'ndeki önemli referanslardan birisi olan Hızır Kethüda bin Abdullah'ın 1497 tarihli vakfiyesinde surlar içindeki boş arazi olarak bahsedilir (Barkan, [1546] 1970). 16. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan nüfus artışı nedeniyle tarım alanlarının Yedikule surlarına doğru genişlemesi, Yedikule

Bostanları'nın tarihi ve fiziksel varlığının başlangıcı olur (Han ve Shopov, 2013). 17. yüzyılda yoğunluğun iyice artmasıyla hızlanan tarımsal faaliyetler, devlet yöneticilerinin buraya güçlü yatırımlar yapmasına yol açar ve 1734 yılına kadar bölgede boş arazi kalmaz.

Sahip olduğu tarihi miras ile önemli bir kentsel tarım alanı olan Yedikule Bostanları; ahşap bostan evi, ahır, kuyu, su havuzu ve su kanalları ile Osmanlı ve Bizans'tan günümüze kalan bu niteliklere sahip tek örnektir. Bostanların varolduğu ilk dönemlerde padişahlara yakın kimseler tarafından işletildiği bilinmektedir (Şekil B.1).

1985'de surlar UNESCO dünya mirası listesine girer. UNESCO ile birlikte yürütülen çalışmaların başlamasıyla, bostanların ve bostancılığın varlığı ile korunmasının gerekliliği üzerinde durulur (Şekil B.2).

Bostana ilk müdahale yıkılarak futbol sahasına dönüştürülmesi ile başlar. 2005 yılına gelindiğinde '1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nâzım İmar Planı'nda Yedikule Bostanları 'Kara Surları İç Koruma Yeşil Alanı' ve 2. Derece Koruma Bölgesi ilan edilir. 2006'da ise 5366 Sayılı Kanun kapsamına alınarak 'yenileme alanı' ilan edilir ve yeni bir imar planı hazırlanır (Şekil B.3).

Aynı yıl içinde Yedikule Kapısı iş makineleri tarafından tahrip edilir (Şekil B.4). Konu ile ilgili Arkeologlar Derneği suç duyurusunda bulunur. Bostanın yenileme alanı ilan edilmesiyle harekete geçen Fatih Belediyesi 2007'de, anlaştığı inşaat ve mimarlık firmaları olan Efor Yapı A.Ş., Yimtaş A.Ş., Kutup Planlama ve Salarha Şehircilik ile çalışmalara başlar.

2008'e gelindiğinde hazırlanan 1/1000 ölçekli imar planlarına göre yeşil alanın bir kısmı boş bırakılmıştır. Kamulaştırma sorunu nedeni ile terk edildiği belirtilen bu yeşil alan, Rum Vakfı'na aittir. Kamulaştırma maliyetini minimuma indirmek amacıyla %80'inin kamuya bedelsiz terk edilerek kalan bölümün düzenlemesinin yapıldığını öne süren Fatih Belediyesi'nin niyeti çok geçmeden ortaya çıkar.

Avan projede boş bırakılan bu alana 2-3 katlı konutlar yerleştirilmiştir. Bu konutların yapılıp yapılmayacağı konusundaki sessizlik sürerken 2010'da Yedikule Konakları Maksem Yapı tarafından inşa edilir (Şekil B.5).

2011’de hazırlanan Tarihi Yarımada Yönetim Planı’na ‘1875 tarihli haritada yer alan ve günümüze kadar mevcudiyetini devam ettiren bostan alanları korunacaktır’ maddesi eklenerek bostanlar 2. Derece koruma bölgesi ilan edilir.

2013 yılı Nisan ayı toplantılarında, surların yıkımı ile ilgili, İBB Meclis Üyeleri Soner Özimer, Hikmet Öz ve Turan Durmuş’un imzaları ile yazılı önerge verilir.

20-25 Mayıs 2013 Almanya’daki RWTH Aachen Üniversitesi, Kadir Has, İTÜ, Okan ve Bilkent Üniversiteleri Peyzaj Mimarlığı Bölümü öğrencileri ve öğretim üyelerinin katıldığı bir yaz okulu yapılarak Yedikule Bostanları’nın imkanları keşfedilir (Şekil B.6).

2013 Temmuz ayında ‘Yedikule Kapı ile Belgrad Kapı Arasında Kara Surları İç Koruma Rekreasyon Projesi’ kapsamında bostana iş makineleri ile girilir. 60 dönümlük bir alanı içeren proje yalnızca sur içini kapsamaktadır.

Böylece mahalleli projeden haberdar olur (Şekil B.7). Bostanın Fatih Belediyesi tarafından basına ilan edilen yeni projesinde iktidarın kamusalılık anlayışı üzerinden biçimlendirilen bir park görülse de İstanbul 2 Numaralı Koruma Kurulu’nun onayladığı avan projede bostan imara açılmış ve bölgeye 2-3 katlı konutlar eklenmiştir. İnşaat alanına asılan tabelada ise avan projede imara açılmış bu alan boş bırakılmıştır (Şekil B.8). Yapılacak çalışmadan haberdar olduklarını sanan asıl kullanıcı sınıfı olan mahalleli bu yolla yatıştırılmaktadır.

‘Detaylar uygulama projesinde verilecektir’ notunun düşüldüğü avan projeye göre Hazinedar Süleyman Ağa Bostanı olarak geçen bölgenin yerine Sur Kenarı Kafe, süs havuzu, mevsimlik çiçek alanı ve giriş meydanı öngörülmektedir. 2. Mahmut Dönemi’ne ait tarihi su sarnıcı aynı bölgede yapılması planlanan yürüyüş yolunun altında kalmaktadır. Sadrazam Bayram Paşa Bostanı’nın bulunduğu alanda ise Sur Dibi Restoran, Sur Kenarı Kafe, spor alanı ve çocuk oyun parkı yer almaktadır. Bostan set duvarlarının üzerine ise otopark yerleştirilmiştir. İsmail Paşa Bostanı sınırları içinde çocuk macera ve egzersiz alanı, ıslanma havuzu, spor kafe ve hayvan dolaştırma alanı gibi işlevler önerilir (URL-4).

6 Temmuz 2013’de park projesi başlar (Şekil B.9). 4. Murat’ın sadrazamı Bayram Paşa’ya ait Sadrazam Bayrampaşa bostanının bir kısmının yıkılmasının ardından, Yedikule Bostanları Koruma Girişimi tarafından bu tarih katliamına daha fazla seyirci kalmamak için basın duyurusu yapılır. Bostanda, hem yıkımları engellemek

hem de bostanların tarihini dinlemek amacıyla toplanılır. Harvard Üniversitesi tarih doktora öğrencisi olan ve Osmanlı’da ziraat teknolojileri üzerine çalışan Aleksandar Sopov konu ile ilgili bilgilendirmede bulunur. Bu buluşma sırasında İstanbul 2 Numaralı Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü’ne bostandaki üç taş örgü su kuyusu, teraslama duvarları, su sarnıcı, taş örgü teraslama duvarları, tek katlı almaşık örgülü kagir ahır yapısı, örme taş su kuyusu ve kesme taş su sarnıcının, Osmanlı tarım teknolojisini gösteren korunması gerekli yapılar olması nedeni ile tescil dilekçesi verilir.

UNESCO’nun belirlediği ‘Kara Surları Dünya Miras Alanı’ içinde yer alan bostanlar, 2863 sayılı Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu’na göre Arkeoloji Müzeleri’nin denetiminde kazılmalıdır. Ancak park projesi için herhangi bir kazı izni olmadan çalışmalara başlanır. Yedikule Bostanları Koruma Girişimi’nin durumu İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ne bildirmesinin ardından İBB tarafından arazide inceleme yapılır ve kazının arkeolog olmadan yapıldığı reddedilir.

Siyasi iktidarın suistimali sonucu inşa edilen Yedikule Konakları’nın ardından bostandan arta kalan alanın park olarak değerlendirilme isteği akıllara yeni bir rant çabası olup olmadığı endişesini getirmektedir.

Marmaray, Karayolu Tüp Geçişi, Yenikapı miting alanı ve Kara Surları restorasyon çalışmaları ve 2020 Olimpiyatları’na adaylık ile yeniden gündeme gelen bölgede Yedikule Bostanları da sahip olduğu vasıflar ile önemini katlayarak siyasi iktidarın rant kaygısını üzerine çekmiştir.

Fatih Belediyesi’nin çeşitli kademelerindeki şahıslar tarafından, sürece dahil olup liderlik edenler takip ve taciz edilir. Bir televizyon kanalına röportaj vermek için bostana giden Yedikule Bostanlarını Koruma Girişimi üyelerinden arkeolog Yiğit Özar burada sözlü saldırıya maruz kalır. ‘Park istiyoruz, gidin buradan’ sözleri ile başlayan olayda, giderek şiddetini artıran saldırganlardan birinin Fatih Belediyesi basın danışmanı olduğu anlaşılır. Aynı yıl içinde bostanda Yeryüzü İftarı yapılır (Şekil B.10).

Alanlarında yetkili uzmanlardan oluşan YBKG, Yedikule Bostanları’nın kullanıcıları olan mahalleliyi bilinçlendirmeye ve bir iletişim zemini oluşturmaya çabalarken durumu kendi lehine çevirmeyi amaçlayan siyasi otoriteler tarafından sabote edilmekte ve korku ortamı yaratılmaya çalışılmaktadır.

Yıkımlara karşı itirazlarını dile getiren tarihçiler, belediye yetkililerinin ‘toprağın tarihi mi olur?’ sorusu üzerine bu tarihi anlattıkları bir dizi seminer düzenlerler. 1 Ağustos 2013’de Yedikule Bostan Okulu kurularak bu bilinçlendirme çalışmalarına bir düzen ve resmiyet kazandırılır (Şekil B.11). Yoğun katılımlı çeşitli atölye çalışmalarının yapıldığı bu birliktelikte akademisyenler kendi konuları ile ilgili bilgi vermekte ve kullanıcılar arkeobotani, ekim, dikim, tarihi bitki koruma gibi konularda bilgi sahibi olmaktadır.

Yedikule Bostanları Koruma Girişimi, ecdad yadigarından konuşacaksak, Yedikule’de çok kıymetli bir ecdad yadigarının birikiminin bakiyesinin hemen yanı başındayız (URL-3) diyerek Yedikule Bostanları’nın tarihi vasfını bir defa daha hatırlatmaktadır.

Yapılmak istenen park projesine muhtar tarafından ılımlı bir yaklaşım bulunmakta, hatta bu durum gerçek bir düzenleme çalışması olarak algılanmaktadır. 1998 yılına kadar bostanlık vasfını büyük oranda koruyan alan, zamanla bir mezbaha ve depoya dönüştürülmeye çalışılarak betonlaştırılır. Yaratılan bu güvenlik ve temizlik sorunlu alandan ancak yapılacak park projesi ile kurtulunabileceğine yalnızca muhtar değil, mahallelinin bir bölümü de gönülden inanmaktadır.

Buna karşın Peyzaj Mimarları Odası, park için avan projeyi hazırlayan Salarha Şehircilik ve uygulama projesini çizen Kutup Planlama’nın odaya kayıtlı firma tescil belgesi olmaması ve bu konuda herhangi bir problem olmasa dahi bostanlara park yapılmasının bu değerli UNESCO mirası ile ilgili suç kapsamına girmesi nedeni ile itiraz eder.

Anıtlar Kurulu, Ziraat Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası ve Ziraat Mühendisleri Odası’na yapılan sunumların ardından bostan Ziraat Mühendisleri Odası tarafından sahiplenilir. Anıtlar kurulu alanda inceleme yapılmasına karar verir ancak konu ile ilgili herhangi bir adım atılmaz.

Kasım 2014’te İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi’nin oy çokluğu ile kabul ettiği ve Fatih Belediyesi tarafından hazırlanan imar planı, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş tarafından veto edilir. Böylece tekrar meclise gelen plan oybirliği ile yeniden değerlendirilmek üzere ilçesine iade edilir.

Tüm bu gelişmeler yaşanırken kullanım sürecinin en önemli aktörleri olan mahalleli bostanın geleceği ile ilgili ikiye bölünür. Kullanıcıların bir kısmı belediyenin yapmak

istediği park projesini onaylarken bir kısmı da bostanın varlığını koruması gerektiğine inanmaktadır.

Park projesinin gerçekleştirilmesi taraftarı olan kesimin en büyük gerekçesi olan bostandaki güvenlik sorunu meselesi, bostanları mahalleli için tekinsiz birer kamusal alan pozisyonuna sokmaya çalışan siyasi otoritelerin ne yazık ki bu algıyı yaratmayı başardıklarını göstermektedir.

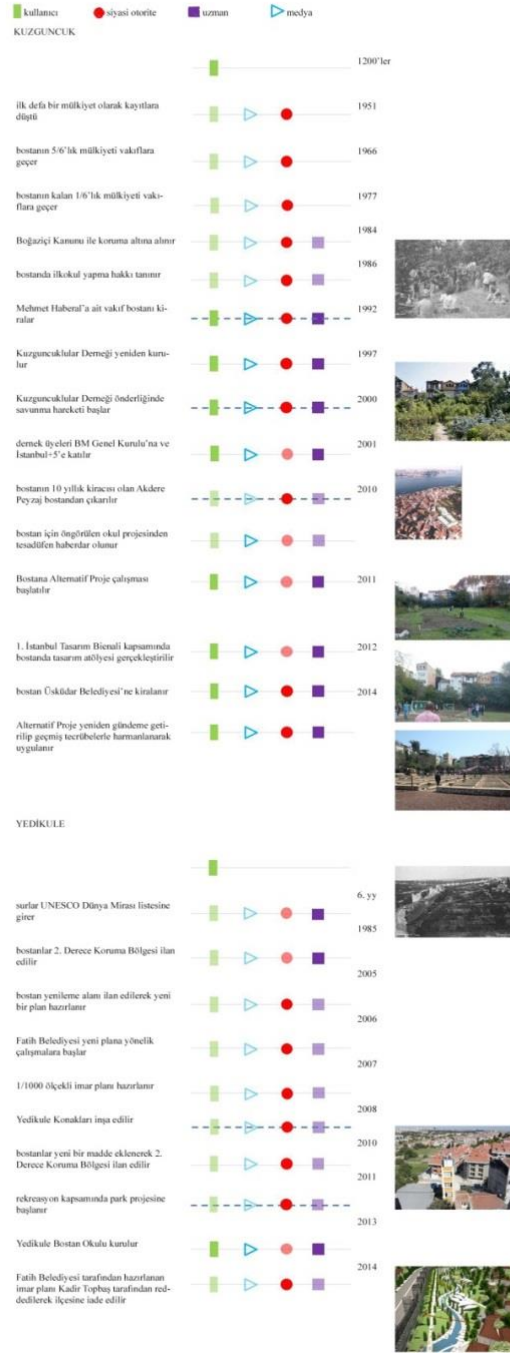
Yedikule Bostanlarını Koruma Girişimi'nin bir parçası olan arkeologlar, İstanbul gibi yapılaşmış bir şehirde bostanların geçmişi araştırmaya imkan tanıyan birer rezerv ve araştırma kaynağı olduğunu belirtmektedir. Yüksekliği 20 metreyi bulan kuyuları ile Osmanlı tarım teknolojisi hakkında önemli bilgiler veren Yedikule Bostanları, gelecek farklı kentsel tarım modellerine varlığı ile ışık tutmaktadır.

Fiziksel srekliplikleri ile benzersiz bir eğitim ve araştırma laboratuvarı niteliğine sahip olan bostanlar evre ve kültürel mirasın en önemli sentezlerinden biridir.

Kuzguncuk ve Yedikule Bostanları'nın süregelen fiziksel değişimleri 6. Bölüm'de ele alınmaktadır (izelge 6.1).

6. BULGULAR

Çizelge 6.1: Bulgular



7. SONUÇ

Bu çalışmanın amacı katılımcılığın mekandaki değiştirici ve dönüştürücü etkisini seçilen iki örnek üzerinden irdeleyerek, katılımcı süreçleri deşifre etmektir.

Çalışmanın ortaya koyduğu sonuç, ikinci bölümde sözü edilen ve bir çapraz katılım türü olan çatışmalı katılımın en besleyici katılım biçimi olduğudur. Üçüncü bölümde bahsedilen kamusal mekan türleri ve bu mekanı kullanan aktörler üzerinden yapılan okuma, sürecin ele alınış biçimini tanımlayan bağlamı üretmektedir. Çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan bu ilişki ağı katılım eyleminin gerçekleşmesinde gevşek mekanın önemini vurgulamaktadır.

Katılım meselesinin irdelendiği ikinci bölümde aktörler üzerinden biçimlenen katılımcılık türleri ele alınmıştır. Herhangi bir tasarım sürecinin temel aktörleri olarak tanımlanan uzman, işveren, siyasi otorite ve medyanın etkinlik derecesine göre her defasında yeniden üretilen devingen bir yapı teşkil eden katılımcılık meselesinde, en pasif rolü üstlenen sahte katılımdır. Siyasi otoritenin tanımladığı otorite, tüm aktörleri kendi biçtiği rollere göre işlevlendirirken uzman bilgisi ve medya bu durumun desteklenmesini sağlayan birer araç haline gelir. Bu ortamda kendi ihtiyaç ve isteklerini ifade etmekte zorlanan kullanıcı, yine aynı araçlar vasıtası ile sonucu etkilediği yani sürece katıldığı hissine kapılsa da sonuç otoritenin çıkarları doğrultusunda tanımlanan karardan ibarettir.

Sahip olduğu nitelikler ile sahte katılımın bir alt kategorisi olarak ifade edilebilecek yatıştırıcı katılımda, katılım sözcüğünü kendi lehine kullanan iktidar unsuru istekleri doğrultusunda yönlendirilmesini sağladığı ve hedefine ulaştırdığı etkinliğin ardından süreçte nesneleştirilen kullanıcıyı karar verme aşamasında aslında özne olduğuna inandırır. Sonucu değerlendirme evresinde yeniden pasifleşerek nesneleşen kullanıcı amaçlanan kararı süreci zedelemeyen kabul eder.

Çeşitli tasarım çalışmalarında yeni bir otorite unsuru olarak karşılaşılan uzman aktör, kullanıcı taleplerini de göz önünde bulundurarak sahip olduğuna inandığı daimi doğrular ışığında kullanıcı için tasarlar. Otoriteyi tanımlayan uzmanın istekleri ile

kendi taleplerini kesiştirebildiği derecede işleyişe katılabilen kullanıcıyı tanımlayan bu katılım biçimi ise kısmi katılım olarak ifade edilir.

Dönüştürülebilir katılım olarak nitelendirilen katılım biçimine göre uzman ve kullanıcının medya üzerinden kurduğu ilişki ön plana çıkmaktadır. Kullanıcının talepleri doğrultusunda çözüm arayışı içine giren uzmanın bu interaktif çözüm sürecinde kullandığı medya, katılımcılık tanımlamasındaki en önemli yapı taşı haline gelir. Başarılı bir dönüştürülebilir katılımın otorite unsuru medya olarak tanımlanabilir. Bu otoritenin izin verdiği oranda taraflar birbirini anlamakta ve uzman, kullanıcı için değil kullanıcı ile tasarlamaya başlamaktadır.

Katılım sürecinin yapı taşlarını oluşturan tüm aktörlerin bire bir aynışmasını gerektiren demokratik katılım, bu gerekçesi nedeni ile gerçekleşmeyecek kadar romantik bir yaklaşım haline gelmektedir. Katılımcı düzenekteki optimumu tanımlayan demokratik katılımın katılımcılık meselesinde fiziksel bir karşılığı bulunmamaktadır.

Katılım dendiğinde başarılı bir katılım modeli olarak kullanıcının zihnine yer eden ve mutabakatla sonuçlanan modelin aksine, yapılan çalışmanın ardından varılan çapraz katılım kavramı tez için seçilen araştırma alanlarının irdelenmesine aracılık eden bir filtre olarak kullanılmıştır. Tüm katılımcıların isteklerinin nihai karar aşamasında gerçekleşmeyeceği savından yola çıkılarak ulaşılan çapraz katılım, mimari tasarım süreçlerini tariflemeye en uygun yöntem olarak tanımlanabilir.

Çapraz katılım türü olarak var olan çatışmalı katılım, fikir ayrılıkları ve ortaklıkları ile zenginleşen bir çeşit siyasi zemini tasvir eder. Fikir ayrılıklarının varlığını ortalama bir katılımcılık denemesinin yapı taşı olarak gören çatışmalı katılım, ortak bir otorite unsurunun varlığını reddeder.

İktidar ilişkilerinin kurucu rolünü görmek için uzlaşmış demokratik toplum şeklindeki yanlış kavranmış ideali bir yana bırakmak gerekir. Demokratik mutabakat ancak ‘çatışmalı mutabakat’ olarak tasavvur edebilir. Demokratik tartışma herkesin kabul edeceği ‘tek’ rasyonel çözüme ulaşmak için kafa kafaya vermek değil, hasımların karşı karşıya gelmesidir (Mouffe, 1999).

Başarılı bir katılımcılık denemesinin nasıl olabileceği tez kapsamında sorulması amaçlanan soruların temelini oluşturmaktadır. Üçüncü bölümü tanımlayan, katılımcılığın kamusal mekana atıldığı bu izlekte yeni bir kamusal mekan tanımı

retmek yerine mevcut kamusal mekan türlerinin fiziksel nitelikleri üzerinden eitlenii irdelenmektedir.

Bu bağlamda ilk kategori olan ucu açık kamusal mekan, mekanın kullanıcısını özne pozisyonuna almakta ve mekanı kendi ihtiyaçları doğrultusunda biimlendirebilmesine imkan tanımaktadır. Ucu açık kamusal mekan dendiğinde akla gelen birincil örnek olan ucu açık sokaklar, taıdėı kullanım potansiyeli sayesinde belirli işlevlerin kodlandığı bir mekan olmaktan çıkarak değişip dönüşmeye müsait bir althık haline gelir.

İkinci kategori olan dnen mekan barındırdėı katı kuralların yanında sunduğu seçenekler ile esnekliği de tarifleyen, kullanıcıyı kamusal-özel, geçici-kalıcı, öznel-nesnel gibi ikilemleri sorgular halde bırakan mekanı niteler. Sarmal bir sistemi betimleyen bu devingen mekandaki kullanıcı kısıtlanır ancak bir o kadar da özgürdür. Kamusal mekanın fonksiyonel içeriğinin yoğunlaşması sahip olduğu dnen mekan nitelikleri ile orantılıdır.

Bir kamusal mekan türü olarak üçüncü kategoriye tanımlayan bulanık mekan farklı iki mekansal pratikle hemhal olma durumudur. Mimari karşılığı eik olarak nitelendirilebilecek bulanık mekandaki kullanıcı, pek çok hareket, sosyal karılama ya da algı çeşitliliği yaşama ihtimaline sahiptir. Mekansal ayrışma noktası olarak her iki mekana ait bir söz söyleyen bu mekan türü bir kontrol noktası olmakla birlikte, taıdėı esneklik potansiyeli ile buluturduğu en az iki ya da daha fazla mekana ait olanı barındırır. Bu durum kullanıcıyı bu aralığa dahil ederek üretmeye teşvik eden önemli bir zemin hazırlar.

Dördüncü kategoriye üreten bindirilmiş mekanda bedeni ile yeni bir mekan tanımlayan kullanıcı, kullandığı kamusal mekanlardaki işlevlerle kendi özel mekanı olan bedeni arasındaki ilişki üzerinden yeniden tanımladığı kent algısı, kullanıcının zelinin tüm kente tamasını sağlar. Kamusal-zel muğlaklığının yaşandığı bu sürecin ardından oluşan bindirilmiş mekan kullanıcının özne olarak otorite haline geldiği yegane durumdur.

Beşinci kategoride yer alan bulunmuş mekan kamusal amaçlı kullanılagelen bir mekan olabileceği gibi kullanıcının ihtiyaçlarının keitiği bir bölgeyi de tanımlayabilir. Genellikle hızlı ve otomatik seçimler yapmaya alıan kullanıcı, bu yolla seçeneklerini artırmakla kalmayıp çevreyle olan bağını da güçlendirir.

Süreci öne çıkaran son kategori olan gevşek mekan, barındırdığı çok sayıda imkan ve olasılıkla farklı kullanıcı profillerini bir araya getirmeyi başarır. Kendisi ile benzer niteliklere sahip kullanıcılar dışında, beklenmedik davranış ve eylemlerde bulunan kullanıcılarla da iletişim kurmak durumunda kalmak kontrollü bir kargaşa ile birlikte mekanın barındırdığı sayısız alternatifte şahit olma imkanı verir. Her kullanıcı için yeni bir anlam ifade eden gevşek mekan bu yönüyle en verimli kamusal mekan türü olarak tanımlanabilir.

Araştırmada sürecin aktörlerine dair ortaya koyulan kavramsal araştırmalar, süregelen çok sesli mekansal pratikler olan Kuzguncuk ve Yedikule Bostanları üzerinden deneyimlenmiştir.

Kendi bağlamında katılımcılık okumasının yapıldığı ilk örnek olan Kuzguncuk bostanı, mülkiyet problemi ile ortaya çıktığı andan itibaren kamusal mekandaki en tehlikeli otorite unsuru olan siyasi otoritenin etkisinin yoğun biçimde hissedildiği ve bu durumun halen varlığını sürdürdüğü önemli bir kamu mekanı olma özelliğine sahiptir. Kuzguncuklu kullanıcılar, uzmanlar ve medya unsurlarının siyasi otoriteye karşı güç birliği yaptığı Kuzguncuk Bostanı, fiziksel nitelikleri ile bir gevşek mekan örneği olarak değerlendirilebilir. İlya'nın Bostanı olduğu dönemden günümüze gelene kadar birincil vasfı bostancılık olsa da farklı kullanıcı gruplarını bir araya getirmeyi başaran pek çok işleve ev sahipliği yapan Kuzguncuk Bostanı, açık hava sinemasından çocuk oyun atölyelerine varan geniş bir imkan programına sahiptir.

Siyasi iktidarın ortalama 10 yılda bir beliren Kuzguncuk Bostanı'na dair rant kaygısı her defasında mahalleliyi, öncelikli olarak bostanı kurtarma ortak amacında birleştirmiştir. Yaşanan son kurtarma operasyonunun ardından çatışmalı katılımın gerçekleştiği bir gevşek mekan haline gelen bostan, Kuzguncukluların ihtiyaçları doğrultusunda imkanlarını zorladıkları bir ortama dönüşür.

Siyasi bir unsur olan Üsküdar Belediyesi'nin bostanı kiralamasının ardından Kuzguncuklu uzman ve aktivistler, kullanıcılar ile onların ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçların bostandaki karşılıklarını tanımlayan bir çalışma yapar. Siyasi otoriteyi de sürece katarak uygulanan bu projeye bazı kullanıcılar tarafından siyasi otoriteye duyulan güvensizlik nedeni ile karşı çıkılır.

Bostanın mevcut kiracısı olan Üsküdar Belediyesi ile ortak yürütülen çalışmayı Kuzguncuklular için bir tehdit olarak gören, hiç bir katılımcı sürece dahil olmayarak

bostana kesinlikle dokunulmaması gerektiğini savunan Bostan Dayanışması yapılan projeden hoşnut değildir. Ancak buna karşılık bu alanın bostan olarak kalabilmesi için ne yapılması gerektiği ile ilgili herhangi bir alternatif sunmamaktadırlar.

Üsküdar Belediyesi'nin dahil olduğu bu projenin zamanla yön değiştireceğini düşünen Bostan Dayanışması aynı endişeyi taşıyarak takibi ve tedbiri elden bırakmayan Kuzguncuklular Derneği'nin çalışmasını, Kuzguncuk Bostanı ile ilgili projenin kabulü konusunda bir konsensüse varılması için dernek tarafından yeterli çaba gösterilmemiş ve çoğunluğun azınlığa dayatması üzerine bir yöntem belirlenmiştir sözleriyle değerlendirerek aslında pratik hayatta pek mümkün olmayan tam (demokratik) katılım beklentisini dile getirmektedir.

Siyasi aktör de dahil olmak üzere tüm aktörleri bir araya getiren bu katılımcılık denemesinde şimdilik kullanıcıların lehine görünen bu çalışmanın işleyişi takip edilmeye devam edilecektir.

Tez çalışmasının bu deneyimleme ortamı için Kuzguncuk Bostanı'na alternatif çok sesli mekansal pratik örneği olarak Yedikule Bostanları'na başvurulmuştur. Aktörlerinin etkinliği açısından farklı bir bağlama oturan Yedikule Bostanları, mevcudiyetini tamamen bostancılık anlayışından alan bir yapıya sahiptir. Siyasi otorite aktörünün yoğun bir biçimde hissedildiği Yedikule Bostanları, Fatih Belediyesi'nin şiddetli provokasyonuna sahne olmaktadır.

Belediye'nin yığıldığı molozlar ve güttüğü politika ile mahalledeki kullanıcılar üzerinde tekin olmayan ve arındırılması gereken bir bölge izlenimi bırakması Yedikule Bostanları üzerinde kullanıcı direncinin kırılmasına mani olan en önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır.

Yedikule Bostanları'nı Kuzguncuk Bostanı'ndan ayıran etkili durumlardan biri olarak, tek amaca hizmet eden kamusal alan işlevi ile gevşek mekan niteliklerine sahip Kuzguncuk Bostanı'na göre daha az sayıda aktif kullanıcıya sahip olması gösterilebilir. Tarihi bir hazine niteliğindeki Yedikule Bostanları arkeolog, tarihçi ve mimarlardan oluşan güçlü bir uzman aktör kitlesi tarafından savunulsa da medya aktörünün siyasi otorite lehine tavrı, kullanıcıyı Yedikule Bostanları'nı kurtarma konusunda ikiye bölmektedir.

Bu sonuç üzerinden sürece bakıldığında, çatışmalı katılıma rastlanan Kuzguncuk Bostanı'nda bu durumun bir ürün verdiği görülmektedir. Bu ürünü gerekçelendirmek

gerekirse, yeter sebep olarak aktörlerin büyük bölümünün Kuzguncuk Bostanı'nı kurtarmak üst başlığında birleşmiş olması gösterilebilir. Komşular arası ve aile içi sohbetlere dahi konu olmayı başaran Kuzguncuk Bostanı günümüze kadar farklı bir eylem programı ile savunulmuş ve kullanıcının umudunu kıracak herhangi bir sert müdahale ile karşılaşılmamıştır.

Yedikule Bostanları'nda ise siyasi iktidarın otoritesi ve diktatör rejimi nedeni ile sahte katılım süreci işlemektedir. Uzman aktörlerin savunmasının çeşitli dikta unsurları ile yıldırılmaya çalışıldığı bu ortamda kullanıcının medya araçları ile yanlış bilgilendirilmesi ve bostanda niyet edilen uygulama ile kullanıcıya aktarılan arasında oluşan büyük fark, bu tarihi kamusal varlığı büyük bir savaşın ortasında bırakmaktadır.

Her iki bostan da benzer ve ayrışan yönleri ile ele alınarak incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir (Çizelge 7.1).

Çizelge 7.1: Kuzguncuk ve Yedikule Bostan süreçleri

KUZGUNCUK	YEDİKULE
*Siyasi otorite ile işbirliği şimdilik sağlanmıştır.	*Siyasi otoritenin yürüttüğü süreç bostanı tekin olmayan ve arındırılması gereken yer konumuna sokmuştur.
*Sahip olduğu gevşek mekan niteliği ile her kullanıcıya hitap edebilir vasıftadır.	*Arkeoloji ve bostancılık başlıkları ile bir üst mesele haline gelmesi nedeniyle özellikle bu konuların uzmanları tarafından sahiplenilir hale gelmiştir.
*Belediye işbirliği ile uygulanan proje Bostan Dayanışması tarafından bir ihanet olarak algılanmakta ancak bu sert eleştiriye rağmen alternatif bir çözüm üretilememektedir.	*Belediye tarafından önerilen park projesi mahallelinin bir bölümü tarafından olumlu bulunmaktadır.
*Komşular arası ve aile içi sohbetlere dahi konu olmayı başaran Kuzguncuk Bostanı, günümüze kadar farklı bir eylem planı ile savunulmuş ve kullanıcının umudunu kıracak herhangi bir sert müdahale ile karşılaşılmamıştır.	*Savunma sürecine dahil olan uzman ve kullanıcılara belediye yetkililerince psikolojik ve fiziksel saldırı gerçekleştirilmektedir.
*Uygulama tabandan tavana işlemekte ve bu sırada medya araçları verimli bir biçimde kullanılabilir.	*Uygulama tavandan tabana işlemekte ve medya araçları ile hazırlanan sahte senaryolar ile kullanıcı aldatılmaktadır.

Çizelge 7.1 (devam): Kuzguncuk ve Yedikule Bostan süreçleri

*Gevşek mekandaki çatışmalı katılım örneği olarak tanımlanabilir.	*Mülksüzleştirme örneği olarak tanımlanabilir.
*Kullanıcı ve uzmanlar bostanı kurtarmak üst başlığında birleşmiştir. Alt başlıklar konusunda üretken bir anlaşmazlık söz konusudur.	*Kullanıcı ve uzmanların ortak bir üst kararı bulunmamaktadır.
*Şehrin merkezinde nitelikli bir alan olması nedeniyle siyasi mercinin yakın takibindedir.	*Marmaray, Karayolu Tüp Geçişi, Yenikapı Miting Alanı, Kara Surları Restorasyon Çalışmaları gibi konular önemini katlayarak siyasi iktidarın rant kaygısını üzerine çekmiştir.
*Tasarım sürecine dahil olmaya çalışan ve bunu büyük oranda başaran Kuzguncuklular, bu vakıf taşınmazının mülkiyet durumunu çok sesliliğe evirmeyi başarmıştır.	*Arkeolojik niteliği ile gerçek bir kültürel bağlaç olan Yedikule Bostanları, kamusal mekanın özelleştirilme çabası ile karşı karşıyadır.

Her iki bostanda da problematik bir durum olarak karşılaşılan mülkiyet kavramı tez kapsamında olmamasına rağmen konunun devamı niteliğinde araştırılabilecek başlıklar arasındadır. Kamuya ait olanın, kamunun kararı sorulmadan kaybedilmesi olarak tariflenen mülksüzleştirme her iki örneği de irdelemek için yeni bir filtre görevi görebilir. Siyasi iktidarın rant kaygısı ile her gün farklı bir kamusal mekanını kaybederek yüzleşen İstanbul için, mücadelesini sürdüren bu iki örnekle çok sesli mekansal pratiklerde katılımcılığın rolü konusunda bilimsel bir altlık sunabilmek amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Aicher, O.**, Honourable Burial for Descartes, Analogous and Digital, Ernst&Sohn, Berlin, sf.63-64.
- Aldridge, M.**, 1999. "Probation Officer Training, Promotional Culture and the Public Sphere," Public Administration, sf. 85.
- Alexander, C.**, [1965] 1996. 'A City is Not a Tree', Architectural Forum, 122, April/May, sf.58, 59.
- Arendt, H.**, 1994. İnsanlık Durumu, İletişim Yayınları, sf. 84,86.
- Aristoteles**, [1997] 2005. Fizik, çev: Saffet Babür, Yapı Kredi Yayınları, sf. 61-64
- Arnstein, S.**, 1969. 'The Ladder of Citizen Participation', Journal of the Institute of American Planners, 34, no.4, sf.216.
- Barkan, Ö. L.**, [1546] 1970. İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, Baha Matbaası, sf. 78.
- Bektaş, C.**, [2003] 2011. Kuzguncuk, Literatür Yayıncılık, sf.142.
- Bektaş, C.**, 1983. Yuva mı Mal mı?, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, sf. 13,23.
- Bektaş, C.**, 2012. Mimarlık Nedir? Mimar Ne Yapar?, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, sf. 11.
- Benedikt, M.**, 1979. 'To Take Hold of Space: Isovist and Isovist Fields' Environment and Planning B, 6, sf. 58
- Bishop, P.**, 1988. 'The Soul of the Bridge' Sphinx: A Journal for Archetypal Psychology and the Arts, 1, sf. 88,114.
- Bourdieu, P.**, 1977. Outline of a Theory of Practice, Cambridge, Cambridge University Press.
- Brown, P.**, Patterns of Authority in West Africa, Africa, sf.21, 267,278.
- Campo, D.**, 2002. 'Brooklyn's Vernacular Waterfront' Journal of Urban Design 7, sf. 171-199.
- Crawford, M.**, 1991. Out of Site: A Social Criticism of Architecture, WA:Bay Press, Seattle.
- Cross, N.**, 1977. The Automated Architect, London: Pion, sf.123.
- Deleuze, G. ve Guattari, F.**, 1987 A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia, Minneapolis: University of Minnesota Press, sf. 486.
- Descartes, R.**, 2010. Anlığın Yönetimi için Kurallar ve İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar, çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, sf. 133,135.
- Dündaralp, B.**, 2014, Ocak, Güncel Dosya: Bostanlar, Aysun Koca (haz.), *Yapı*, 386, sf.63.

- Eriksen, Fossum, J. E., 2002.** "Democracy through Strong Publics in the European Union?". *Journal of Common Market Studies*, Vol. 40, No. 3, sf. 401-423.
- Fernando, N., 2000.** 'An Analysis of the Changing Character of an Urban Street: A Case Study on Galle Road on Colombo, Sri Lanka' *Built Environment Sri Lanka* , 1/2, sf. 25-37.
- Foucault, M., 2011.** *Özne ve İktidar*, Ayrıntı Yayınları, çev: Osman Akınhay, sf.58.
- Gilloch, G., 1996.** *Myth and Metropolis: Walter Benjamin and the City*, Cambridge: Polity Press
- Gramsci, A., 2009.** *Hapishane Defterleri*, çev:Kenan Somer, Aşına Kitap, sf. 150.
- Habermas, J., 1991.** *The Structural Transformation of the Public Sphere:An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*, çev: Thomas Burger, MIT Press, sf.6,278.
- Habermas, J., 1997.** *Bilgi ve İnsansal İlgiler*, çev:Celal A. Kanat, Küyerel Yayınları, İstanbul, sf.350-361.
- Habermas, J., 1999.** *Demokrasi ve Farklılık*, Der: Benhabib Seyla, Numune Matbaası, sf.37.
- Han, A., Shopov A., 2013,** *Ağustos, Osmanlı İstanbul'unda Kent İçi Tarımsal Toprak Kullanımı ve Dönüşümleri: Yedikule Bostanları, Tarih*, 236, sf. 35.
- Heywood, A., 2002.** *Politics*, Basingstoke and New York:Palgrave and Macmillan, s.86.
- Jacobs, J., [1961] 2009.** *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*, çev: Bülent Doğan, Metis Yayıncılık, İstanbul, sf. 92-109.
- Kant, I., 1999.** *Pratik Aklın Eleştirisi*, çev: İonna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu, sf. 24.
- Klein, H., 2005.** *The Right to Political Participation and the Information Society*, Global Democracy Conference, sf.2.
- Kuhn, T., 1970.** *The Structure of Scientific Revolutions*, MIT Press, sf. 180.
- La Varra, G., 2001.** 'Post-It City: The Other European Spaces' in R. Koolhaas, S. Boeri, S. Kwinter, N. Tazi and H. U. Obist (eds) *Mutations*, Bordeaux, ACTAR.
- Lefebvre, H., [1970], 2013.** *Kentsel Devrim*, çev: Selim Sezer, Sel Yayıncılık, sf.31.
- Lefebvre, H., 1991.** *Critique of Everyday Life*, vol.1, 2nd edn, London:Verso.
- Lefebvre, H., 1991b.** *The Production of Space*, trans. D. Nicholson-Smith, Oxford: Blackwell.
- Lofland, L., 1998.** *The Public Realm: Exploring the City's Quintessential Social Territory*, New York: Aldine de Gruyter.
- Lukacs, G., 1971.** *History and Class Counciousness*, MIT Press, sf.2.

- Lynch, K.**, 1965, 'Open Space: Freedom and Control', reprinted in T. Banerjee and M. Southworth (eds) City Sense and City Design: Writings and Projects of Kevin Lynch, Cambridge, MA: MIT Press.
- Lynch, K.**, 1979, 'The Openness of Open Space', reprinted in T. Banerjee and M. Southworth (eds) City Sense and City Design: Writings and Projects of Kevin Lynch, Cambridge, MA: MIT Press
- Lynch, K.**, 1981. Good City Form, Cambridge, MA: MIT Press.
- Marx, K., Engels, F.**, 1976, Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, sf.75.
- Miessen, M.**, 2013. Katılım Kabusu, Metis Yayınevi, sf.73.
- Mollison, B.**, [1991] 2014. Permakültüre Giriş, çev:Egemen Özkan, Sinek Sekiz Yayınevi, İstanbul, sf.226.
- Mouffe, C.**, 1999. Giriş, The Challenge of Carl Schmitt içinde, Chantal Mouffe(haz.), Londra:Verso, sf.4.
- Norberg-Schulz, C.**, 1971. Existence, Space and Architecture, New York: Praeger, sf. 25
- Pateman, C.**, 1970. Participation and Democratic Theory, Cambridge: Cambridge University Press, sf.68.
- Pikusa, S.**, 1983. Architecture Australia Magazine, 72, sf. 62-67.
- Platon**, 1996. Diyaloglar 2, çev:Teoman Aktürel, Remzi Kitabevi, sf.210
- Proshansky, H. M.**, 'Freedom of Choice and Behaviour in a Physical Setting', New York: Wiley.
- Rabb, K.R, Suleiman, E.**, 2003. The Making and Unmaking of Democracy Lessons from History and World Politics, Routledge, Newyork, London, sf. 10.
- Ranciere, J.**, 2006. Hatred of Democracy, Londra:Verso
- Rapoport, A.**, 1968. 'The Personal Element in Housing: An Argument for Open-ended Design' RIBA Journal, 75, sf. 300-307.
- Rapoport, A.**, 1990. 'Flexibility, Open-endedness and Design' Physical Environment Research Conference, Brisbane, Australia.
- Raum, R. W.**, 2004. An Architektur, Buchhandlung Walther König, sf.110-1
- Robespierre, M.**, 2008. Jakoben Söylevler: Ayaklar Baş Olunca, İlk Eriş Yayınları, sf.10.
- Sanoff, H.**, 1985. The Application of Participatory Methods in Design and Evaluation, Design Studies, 6, no.4, sf. 178-234.
- Sanoff, H.**, 2000. Community Participation Methods in Design and Planning, JohnWiley and Sons, America.
- Sibley, D.**, 1988. Survey 13:Purification of Space, Environment and Planning D, sf. 409-421.
- Simmel, G.**, 1903. 'The Metropolis and Mental Life', çev. E. Shils in N. Leach, Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory, London: Routledge.

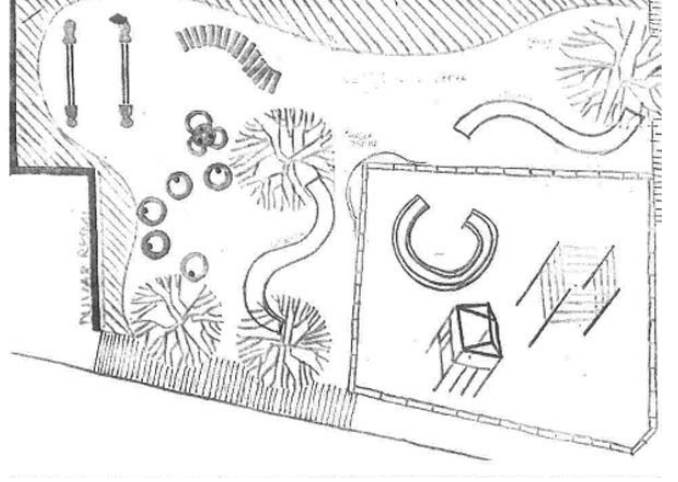
- Sommer, R.**, 1974 Tight Spaces, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Stites, R.**, 1989. Revolutinary Dreams: Utopian Dreams and Experimental Life in the Russian Revolution, New York Oxford Press, sf.11.
- Tanyeli, U.**, 1999. Söylem ve Kuram: Mimari Bilgi Alanının Sınırlarını Çizmek, Mimarlık Dergisi, Sayı:289, sf. 41.
- Tanyeli, U.**, 2007. Mimar Yoktur, Mimarlar Vardır, Yeni Mimar Dergisi,
- Taşçı, H.**, 2014. Bir Hayat Tarzı Olarak Şehir, Mekan, Meydan, Kaknüs Yayınları, sf.79.
- Watts, J.**, 1982. ‘User Participation in the Early Stages of Building Design’, Design Studies, 3, no.1, sf. 17.
- Whyte, W. H.**, 1988. City: Rediscovering the Center, New York: Doubleday.
- Wigley, M.**, 2002. ‘Bloodstained Architecture’ in GUST (eds) Post/Ex/Sub/Dis Urban Fragmentations and Construction, Rotterdam: 010 Publishers, sf. 284
- Wilson, N. G.**, 2006. Encyclopedia of ancient Greece. New York: Routledge. sf. 511.
- Wright, E.O.**, 2014 Sınıf Analizine Yaklaşımlar, Nota Bene., sf.47.
- URL-1** < <https://bogachandundaralp.wordpress.com/tag/bostana-alternatif-proje-girisimi/> > alındığı tarih: 27.04.2015.
- URL-2** < <https://bogachandundaralp.wordpress.com/2011/08/01/201107-bostana-alternatif-proje-girisimi-haber-hurriyet-gazetesi/> > alındığı tarih: 27.04.2015.
- URL-3** < <http://yesilgazete.org/blog/2013/07/12/yedikule-bostanlarini-koruma-girisimi-tarihi-bostan-ve-rekreasyon-projesi-ic-ice-yasatilabilir/> > alındığı tarih: 27.04.2015.
- URL-4** < http://www.radikal.com.tr/turkiye/bostandan_3_plan_cikti-1146869 > alındığı tarih: 28.04.2015.
- URL-5** < <https://www.facebook.com/permalink> > alındığı tarih: 27.04.2015.

EKLER

EK A: Kuzguncuk Bostanı

EK B: Yedikule Bostanı

EK A: Kuzguncuk Bostanı



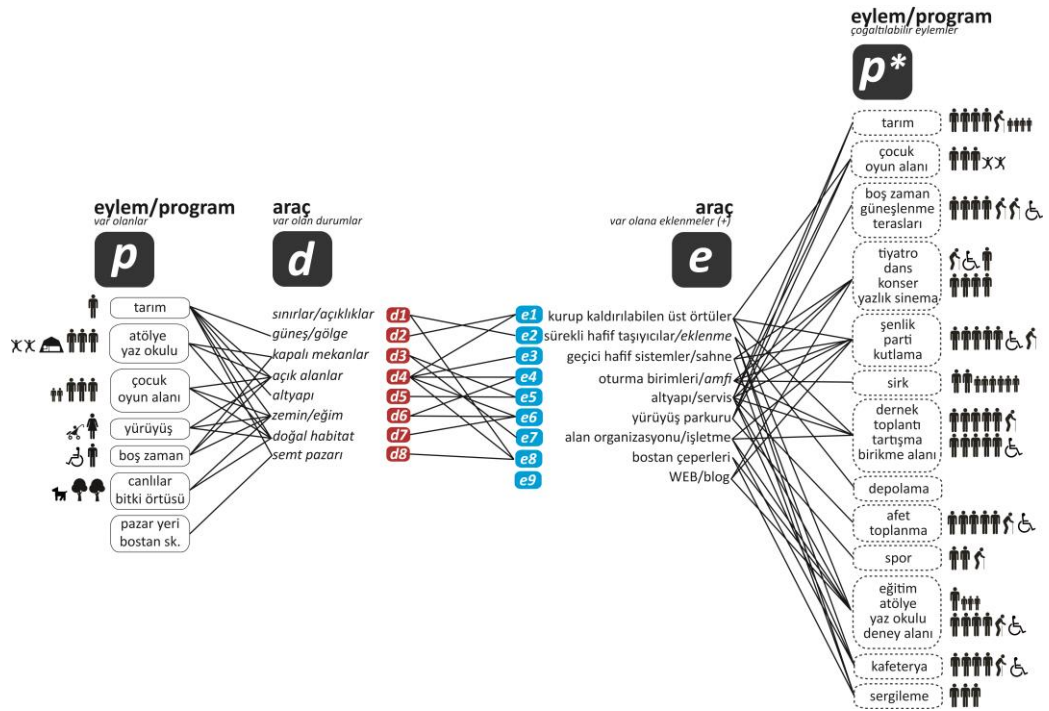
Şekil A.1: Kuzguncuk mahalle sakinlerinin katılımcı çalışmaları



Şekil A.2: 2000 yılı Kuzguncuk Bostanı mücadelesi

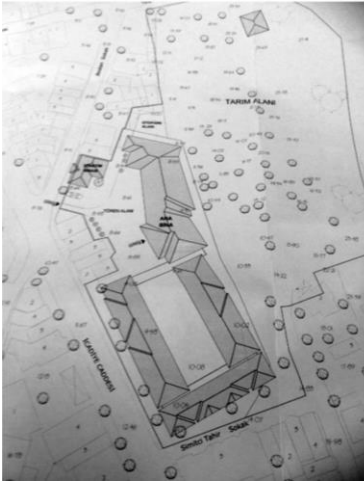


Şekil A.3: 2011 yılı bostan savunması için yapılan korkuluk eylemi





Şekil A.4: 2012 İstanbul Tasarım Bienali



Şekil A.5: 2013’de okul projesi Boğaziçi İmar Müdürlüğü tarafından onaylandı, Anıtlar Kurulu reddetti ancak Üst Kurul onayladı.



Şekil A.6: Aynı yıl (2013) Çevre Komisyonu’na gönderilerek iptal edildi.



Şekil A.7: Gezi sürecine denk gelmesi nedeniyle forumlar bostanda yapıldı.



Şekil A.8: 2013 Aşure Günü



Şekil A.9: Permakültür çalışmaları yapıldı



Şekil A.10: Tema Vakfı tarafından tespit edilen Kuzguncuk Bostanı Ağaç Envanter Şeması



Şekil A.11: 2014 Mart Vakıflar kiralama ihalesi açtı ve Üsküdar Belediyesi'ne kiralandı



Şekil A.12: Budama işlemi adı altında nar ağacının kesilmesi



Şekil A.13: Bostandaki güncel proje

EK B: Yedikule Bostanı



Şekil B.1: 1890 Suriçi



Şekil B.2: Marul Bayramı



Şekil B.3: 2006'da 5366 Sayılı Kanun kapsamına alınarak 'yenileme alanı' ilan edildi ve yeni bir imar planı hazırlandı.



Şekil B.4: 2006’da tarihi Yedikule Kapısı iş makineleri tarafından tahrip edildi



Şekil B.5: 2010’da Yedikule Konakları inşa edildi



Şekil B.6: 20-25 Mayıs 2013 Almanya'daki RWTH Aachen Üniversitesi, Kadir Has, İTÜ, Okan ve Bilkent Üniversiteleri Peyzaj Mimarlığı Bölümü öğrencileri ve öğretim üyelerinin katıldığı bir yaz okulu yapıldı.



Şekil B.7: 2013'de mahalleli projeden haberdar oldu





Şekil B.8: Bostandaki süreç



Şekil B.9: 6 Temmuz 2013'de park projesi başladı



Şekil B.10: Yeryüzü iftarı

Yedikule Bostanları üzerine taleplerimiz

**YEDİKULE
BOSTANLARI
KORUMA
GİRİŞİMİ'NDEN
BİRGÜN'E
MEKTUP VAR!**



Yedikule'de
bostan okulu
kuruldu

Sevgili Okurlar,

Yedikule bostanlarının varlığından, belki son bir ayda gerçekleşen yıkımlar dolayısıyla geçtiğimiz günlerde haberdar oldunuz. Ya da İstanbul'da bin beşyüz yıl önce işlenip örülmüş karasurlarının eteğinde yine yüzyıllardır bostan olarak ekilip biçilen toprakların domatesini, marulunu, rokasını senelerdir tatmaktasınız. Sur içinde yer alan yaklaşık 60 dönüm ekilebilir bostan arazisinden 5-17 Temmuz tarihleri arasında 27 dönüm bostan arazisi kaybedildi. Geçtiğimiz hafta bir bostancı evini kaybetti. Kurulumları nasıl bir teknoloji, iş ve düşünce gücü gerektirdiyse, yıkımları da bir o kadar üzerine düşünülmeli gereken bu alanlar, kuşbakışı mimari bir planla yeniden düzenleniyor. Bir tarafta boş beyaz kağıtlar üzerine not edilmiş parsel numaraları, diğer yanda lüks konutların bahçe planını taklit eden bir mimari proje planı. Bu kuşbakışı düzenleme-



ler, alan araştırmasını, mahalleliyle konuşmayı, tarafsız uzmanlara danışmayı es geçen bir ivedilikle gerçekleştiriliyor. Belediye'nin anlaşma yaptığı inşaat (Bfor Yapı A.Ş. ve Yimtaş A.Ş.) ve mimarlık (Kutup Planlama) firmaları ihaleyi 2007 senesinde almış olmalarına rağmen, bu "park" projesinden 2013 Temmuz ayının başında Belgradkapı ve Yedikulekapı civarına dikilen iki levha aracılığıyla mahallelinin haberi oluyor. Alternatif yollardan, belediyede eşî dostu olan ya da bir kahvehane dedikodusunda bu konu kulağına çalınmış olan bir mahalleli belki vardır.

YARIMADADA YAP BOZ OYUNU

Belediye planları üzerine söylenceler dolaşırken, insanlar bu plan bizim evi de kapsar mı diye sorarken, belediyenin bilgilendirme ve katılımcılık kanallarında ciddi sorunlar olduğu aşîkar. Büyüteçle bakımımızda bu "park" projesi, halihazırda Yedikulekapı dibine inşa edilmiş TOKİ "Yedikule Konakları'nın bahçesi gibi görünüyor. Fakat basında yer alan mega projelerle birlikte düşünüldüğünde, bu masum "park" projesinin, Fatih Belediye'sinin tarihi yarımada üzerinde planladığı büyük yap boz oyununun bir parçası olduğu anlaşılıyor.

Bunlardan biri Olimpiyatlar için tasarlanan kentsel dönüşüm projesi, diğeri Marmaray hattındaki tren yolu ve istasyonlarında planlanan devre dışı bırakma süreci ve bir diğeri de Yenikapı Projesi. Kente dair karar alma süreçlerinin kentlilere kapatıldığı bir durumu karşı karşıyayız. Yedikule Bostanları girişimi olarak hiçbir çıkar gözetmeksizin, ısrarla kentin

geleceğine dair kararlarda söz söyleme talebinde bulunuyoruz.

BOSTANIN TARİHİ

Yaklaşık bir aydır devam eden bilgi edinme arayışı, bostanı yıkılan bir bostancının açtığı dava ve yapılan tescil başvuruları içerisinde 1 Ağustos'ta Yedikule Bostan Okulu kuruldu. Atalık yöntemlerle tohum ekmeyi, tava yapmayı, "lale" kullanarak incir toplamayı öğrenmek üzere toprakla uğraşmayı seven, bahçesini işler hale getirmek isteyen çocuk ve yetişkinlere eğitim verecek olan, öncülüğünü bostancıların ve mahalleli gençlerin yaptığı herkese açık bir okul. Bostanlarda meyve olarak her yıl tonlarca incir, dut ve nar yetişiyor. Tüketicisine ulaşmak için kilometrelerce yol kat eden, bozulmadan uzun süre bekleyebilmesi için buzhanelerde depolanan ve ilaçlanan gıdalar yerine yerel üretim ve tüketim hem sağlık hem ekonomi açısından tercih edilmeli. Yedikule'deki bostanlarda her yıl yetişen tonlarca semizotu, marul, dereotu, maydanoz, pazı, lahana, domates, biber, tere, karnabahar, patlıcan, mısır, ve karalahana semt pazarlarında ve sur çevresinde satılıyor, fazla mahsul ise hal'e gönderiliyor.

Bu semtler arası meyve sebze trafiği Osmanlı döneminden beri devam etmekte. Osmanlı yadigarı taş örme kuyuları, havuzları, ve set duvarlarıyla yerleşik bir sulama sistemi sayesinde üretim yapan bostanlar kentsel tarım teknolojisinin tarihi bir örneğini oluşturuyor. Aramızdaki tarih araştırmacıları belediyenin müdahale ettiği bölgede iki tane sadrazam bahçesi tespit etti. Aslında bugün bu bostanlarda yapılan ne

permakültür ne de çökuluslu şirketlerin denetimindeki büyük işletmelerin tarımı. Burada söz konusu olan kentin dokusuna ve yapıasına uyum sağlamış köklü bir üretim sistemi. Bu üretim sistemi sadece mekansal tarihin bir parçası değil, bostancı nesilleri arasında usta-çırak ilişkisiyle oluşmuş organik bağlar sebebiyle kültürel tarihin de bir parçası. Çoğunluğu çocuk yaşlarda Kastamonu'dan göç etmiş bugünkü Yedikule bostancıları, taş örme kuyu açmayı, havuz sistemini kullanmayı, tava yapmayı, sıkça yadettikleri Yane, Hristo gibi ustalarından öğrenmişler.

TALEP EDİYORUZ

İstanbul genelinde ve çeşitli semtlerde tepeden inme mega projelere karşı kent hareketleri hali hazırda devam etmektedir. Şirketlere iştirakçı belediyelerin yeni bir iş edinip katılımcı yerel yönetim kanallarını açmak yolunda somut çözümler üretmesini bu açık mektupla talep ediyoruz. Yedikule Bostanlarını Koruma Girişimi olarak yapılan yanıltan bir an önce dönülmesini, proje kapsamında yok edilen ekili bostanların aslına rücu ettirilmemesi, UNESCO Dünya Miras Listesi'ndeki İstanbul Karasurları'nın koruma alanı içinde kalan bostanların surların ayrılmaz bir parçası olarak bostan niteliğini koruduğu ve sürdürüldüğü; kalan alanların işe güvenli, sağlıklı ve kamu kullanımına açık hale getirildiği bir düzenleme yapılmasını talep ediyoruz.

Yedikule Bostanlarını Koruma Girişimi
İletişim için ise; twitter: @YedikuleBostani
e-posta: yedikulebostanlari@gmail.com

Şekil B.11: 1 Ağustos 2013'de Yedikule Bostan Okulu kuruldu

ÖZGEÇMİŞ



Ad Soyad: Burçin Fatma Tunç

Doğum Yeri ve Tarihi: Ankara 1988

E-Posta: burcinf@gmail.com

Lisans: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi: 2011

Hogeschool van Amsterdam, Erasmus 2009-2010 bahar dönemi

Yüksek Lisans: İstanbul Teknik Üniversitesi: 2015

- Spaces and Flows Conference, 2015, Chicago (tez sunumu)
- Mapping Bottom-up Neighbourhood Regeneration Workshop, (Berlin Teknik Üniversitesi ile birlikte) , 2013, Berlin
- Archiprix 2011, Ankara
- Light and Space Workshop, 2011, İstanbul
- Yahşibey Workshop, 2010, Dikili
- Basel-Stuttgart Okul Gezisi , 2010
- Fabrika Bölgesinde Kültür Merkezi Yarışması(Yardımcı Ekip) , 2010, Barcelona
- Cami Mimarisi Üzerine Fikir Yarışması (Yardımcı Ekip), 2010
- Workshop Fındıklı, 2009, İstanbul
- Mardin Evleri Rölöve Tesbit Çalışması, 2009
- Ekolojik Ev Öğrenci Proje Yarışması, 2009
- Çuhadaroğlu Alüminyum Öğrenci Proje Yarışması, 2008